

Nr 10.

Ankom till Riksdagens kansli den 7 maj 1912 kl. 3 e. m.

Andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande nr 10 angående herr Olssons i Blädinge motion, nr 236, om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående åtgärder mot jordkulturens ödeläggelse genom försumpning.

I motion inom Andra kammaren, nr 236, har herr Olsson i Blädinge hemställt, att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förberedande undersökning af hvilka åtgärder lämpligen böra och kunna vidtagas till förhindrande af jordkulturens fortgående ödeläggelse genom försumpning, företrädesvis å sådana trakter inom landet, där dessa försumpningar redan fått den utsträckning och omfattning, att enskildes krafter och förmåga att verksamt ingripa uppenbarligen äro otillräckliga, samt att Kungl. Maj:t därefter för Riksdagen framlägger det förslag, hvartill denna utredning kunnat föranleda.

Till stöd för denna hemställan har motionären anført följande:

Det är ett känt förhållande, att den alltjämt fortgående försumpningen, jordkulturens farligaste fiende, åstadkommer ödeläggelse öfver vida områden af vårt land, och därest det blefve undersökt, hvilka stora arealer, som under ett århundrade sålunda gå förlorade, skulle vi helt säkert förskräckas öfver att vi på detta sätt låta så att säga en osynlig fiende eröfra den ena landsträckan efter den andra.

Följderna häraf äro också af högst betänklig art och visa sig i främsta rummet genom skogsarealens förminskande och skogsväxtlighetens nedsättande, för att icke tala om klimatets hårdhet och frostländighetens tilltagande, hvarigenom kulturväxterna i dessa och kringliggande bygder hotas af förstörelse, hvilket åter föranleder den jordbrukande befolkningens förminskande genom utvandring; ja äfven vissa sjukdomar torde kunna skrivas på dessa sumptraktens konto.

Motionen.

Visserligen hafva under de senaste decennierna åt kulturen återbördats ofantliga vidder, men härvid har man så godt som undantagslöst och helt naturligt ägnat sin uppmärksamhet åt sådan mark, som lämpat sig för jordbruk, och som kunnat åt företaget gifva en snar om ock mer eller mindre god valuta. De ojämförligt mycket större arealer återigen, som icke lämpa sig för jordbruk, lämnas emellertid så godt som undantagslöst åt sig själva och ödeläggelsen fortgår här ohäjdadt. Så är åtminstone förhållandet i den bygd jag representerar, västra delen af Kronobergs län, och å en bifogad karta visas, hvilka jämförelsevis stora områden, som i stort sedt äro utsatta för försumpning, och samma förhållande finnes vara rådande i närgränsande delar af Kristianstads, Hallands och Jönköpings län samt till sistnämnda län gränsande delar af Älfsborgs län, för att nu icke tala om Norrland och äfven andra delar af vårt land.

Man kan sålunda hänföra dessa försumpningar till tvenne olika kategorier: där bildningarne äro tjänliga för jordbrukskultur och i följd häraf redan till stor utsträckning äro torrlagda och tagna i bruk och sådana där man äfven efter genomförd torrläggning åtminstone icke på mansåldrar om ens någonsin kan vänta någon kultur, men som dock i sitt nu befintliga skick fortfarande växa ut och sprida omkring sig den ödeläggelse, hvarom här ofvan är taladt. Att å dessa, till den sistnämnda kategorien hänförliga marker, den enskilde skulle i någon mån kunna ingipa är otänkbart, och då det uppenbarligen är ett stort statsintresse, som här är satt i fråga, och ofantliga värden som äfventyras, torde det ligga i statens välförstådda intresse att kraftigare än hittills gripa in. Statsmakterna hafva visserligen länge insett betydelsen af att dylika sumptrakter blifva torrlagda och därför årligen anvisat medel för detta ändamål, det s. k. frostminskningsanslaget, men villkoren för detta anslags utlämnande, det utgår som bekant med endast halfva kostnadsbeloppet, göra att det väl knappast tages i bruk för dessa här åsyftade försumpade marker af sämre beskaffenhet, och dessutom torde det vara alltför otillräckligt för att uppnå ett till verkligt gagn ledande mål.

Hvad som i första hand erfordras synes vara stora afloppskanalers upptagande genom de af försumpning mest hotade orterna, och det är en undersökning häraf och systematisk planläggning för sådana kanalers utförande, som närmast är af behovet påkallad för att frågan skall kunna föras vidare framåt.

Historik.

Den i förevarande motion behandlade frågan har redan förut varit föremål för en af Kungl. Maj:t föranstaltad utredning genom väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och landbruksstyrelsen. Då nämnda utredning

torde vara af grundläggande betydelse för bedömandet af motionärens förslag, torde hufvuddragen af densamma här böra anföras.

I skrifvelsen den 14 och 19 december 1898 hemställde Konungens befallningshafvande i Jönköpings och Älfsborgs län om inköp för kronans räkning af den s. k. Komosse, belägen i Mo härad af Jönköpings län, samt Redvägs och Kinds härad af Älfsborgs län, i syfte att efter mossens torrläggning å området odla skog.

*Förslag till
afdikning af
Komosse.*

Domänstyrelsen afstyrkte väl i infordradt utlåtande den 3 maj 1900 inköp af nämnda mosse för bildande af kronopark men ansåg däremot, för så vidt det föreliggande förslaget ändamål inskränktes till frostländighetens minskande i orten, detsamma förtjänt af all uppmärksamhet samt fann ett allmänt intresse föreligga och för sådant ändamål ett ingripande från statens sida genom understöd vara påkalladt.

Den 18 maj 1909 anbefalldes Kungl. Maj:t väg- och vattenbyggnadsstyrelsen samt landtbruksstyrelsen att, i anledning af hvad i sagda ärende förekommit, efter verkställd utredning rörande inom landet förekommande med omförmälda mosse i anseende till omfattning och beskaffenhet jämförliga mossar, hvilkas utdikning, om än för vidsträckta trakter af största betydelse, icke kunde antagas komma till utförande genom de enskilda jordägarnes försorg och med bidrag af statsmedel, beviljade enligt för sådana bidrag då gällande bestämmelser, taga under öfvervägande, huruvida från statens sida särskilda åtgärder borde vidtagas i syfte att möjliggöra dylika större utdikningsföretag samt därefter med utlåtande och förslag i frågan, och särskildt såvidt anginge utdikningen af ofvannämnda mosse, till Kungl. Maj:t inkomma.

*Väg- och
vattenbygg-
nadsstyrel-
sens samt
landtbruks-
styrelsens
utredning.*

Med anledning af detta uppdrag anmodade landtbruksstyrelsen i cirkulär den 9 juni 1900 Konungens befallningshafvande i rikets samtliga län att med anlåtande af vederbörande hushållningssällskaps biträde genom den i statens tjänst anställde landtbruksingenjören eller på annat lämpligt sätt utreda, om och i sådant fall hvilka mossar inom länet kunde finnas af sådan art, att de kunde anses vara med Komosse till omfattning och beskaffenhet jämförliga samt i öfrigt meddela så fullständiga uppgifter som möjligt om dessa mossar. Samtidigt anhöll landtbruksstyrelsen hos järnkontoret och styrelsen för svenska mosskulturforeningen om upplysningar rörande de undersökningar af inom landet förefintliga mossar af ofvannämnda beskaffenhet, som genom järnkontorets eller mosskulturforeningens försorg verkställdes.

Den 6 februari 1902 öfverlämnades till styrelserna en af Konungens befallningshafvande i Jönköpings län till Kungl. Maj:t ingifven skrifvelse, hvari hemställdes att Kungl. Maj:t måtte till Riksdagen aflåta proposition om anvisande af 100,000 eller 200,000 kronor om året att af Kungl. Maj:t

efter vederbörande myndigheters förslag användas till inköp af andelar af större mossar inom landet söder om Dalarne för bildande af domäner, företrädesvis invid blifvande hufvudaflopp från mossarna. Med nämnda skrifvelse följde af kommitterade inom Jönköpings läns hushållningssällskap afgifvet betänkande och kostnadsförslag rörande torrläggning af Dala mosse, Stora mossen, Flymossen, Torskinge mosse, mossarne kring sjön Drafven, Ås och Kållerstads mossar, Bredaryds samt Yxna och Risa mossar, allt inom Östbo och Västbo härad af Jönköpings län samt ägobeskrifning med arealuträkning och utlåtande angående mossarnes beskaffenhet m. m.

Enligt det afgifna betänkandet skulle den föreslagna afdikningen per hektar kosta för Dala mosse omkring 58 kronor, för Stora mosse omkring 38 kronor, för Flymosse samt öfriga mossar norr om sjön Bolmen samt utmed Storån och Lillån omkring 80 kronor.

Af utredningen visade sig, att sistnämnda mossar hade stora vidder af brännorf, hvaraf de ansevärdaste och bästa förekomma norr om sjön Bolmen vid Torskinge, Forsheda, Dannäs, Slättö, Draftinge, Bröttjestad och Drafö, hvilka mossar, som beräknats innehålla minst 40,000,000 kubikmeter brännorf, tillika vore så väl belägna i närheten af järnväg, att där finnes tillfälle till lönande brännorfstillverkning. Därjämte förekomme inom dessa stora mosskomplexer omkring 3,000 hektar odlad eller odlingsbar mark, hvars förbättring genom afdikningen uppskattats till minst 150 kronor pr hektar eller för alla tillsammans till 450,000 kronor. De mosskomplex, som undersökningarna omfattat, torde vara de ansevärdaste, som förekomma inom mellersta eller södra Sverige, på samma gång deras i hög grad frostförande egenskaper vore så mycket fördärligare, som de omgäfvades af kultiverad bygd.

Sammanlagda arealen af de undersökta mossarna inom Östbo, Västbo och Västra härad af Jönköpings län uppgick till ej mindre än omkring 25,480 hektar, hvilkas förberedande afdikning skulle kosta tillsammans 1,470,590 kronor, eller i medeltel omkring 58 kronor pr hektar.

Af de från länsstyrelserna på nämna anmodan ingifna utlåtandena inhämtas bland annat följande:

*Uppgifter
från länen.*

Från *Stockholms län* meddelades, att hela norra delen af Roslagen vore uppfylld af mossar af till jordmånen enahanda beskaffenhet med Komosse, ehuru ingen vore så stor som denna; att sagda mosstrakter, af hvilka en del dock hade den ej ringa omfattningen af flera hundra hektar, orsakade ett allmänt nedsättande af temperaturen i öfre Roslagen höst och vår samt vore en väsentligen bidragande orsak till de froster, hvilka till stor skada för ortens jordbruk nästan hvarje år i större eller mindre grad där inträffade; att det i allmänhet ej kunde antagas, att dylika marker

komme att utan statsverkets ingripande torrläggas; samt att oaktadt statsverket ej kunde antagas benäget inköpa dylika smärre mosstrakter, deras afdikning dock borde i det allmännas intresse af statsverket helt och hållet bekostas, emedan denna afdikning kunde anses utgöra ett supplement till den redan utförda eller pågående afdikningen af sankar och odlingsbara marker, hvilkas påräknade behållning betydligt reducerades på grund af tillvaron af de omnämnda djupa hvitnossarna.

Beträffande *Jönköpings län* upplystes, att af länets hela ytvidd, 11,500 kvadratkilometer, omkring 1,500 kvadratkilometer, motsvarande mera än en åttendedel af hela länet, ansåges vara upptagna af mossar; att de meteorologiska uppgifterna utvisade att under 20-årsperioden 1871—1890 endast 12 nätter å rad varit frostfria och att i juni blott 4 och i september blott 1 natt under alla nämnda år varit utan frost; att årligen under sommaren inträffade svåra frostnätter; att det ytterst ofördelaktiga inflytandet af den här af framkallade låga medeltemperaturen på länets jordbruk och skogsväxt vore påtagligt och en utdikning af länets mossmarker därför kanske dess viktigaste fråga; att en sådan utdikning äfven skulle låta sig verkställa jämförelsevis lätt till följd af länets höga och åt alla sidor sluttande läge, på samma gång en dylik utdikning skulle tillföra länet synnerligen stora odlingsbara marker; att frågan om länets torrläggning och därmed vunnen förbättring af dess klimat genom frostländighetens minskande länge varit föremål för hushållningssällskapet omtanke, i det sällskapet låtit verkställa härför grundläggande arbeten, bestående hufvudsakligen i en ganska fullständig undersökning af mossarna samt upprättande af afdikningsplaner, omfattande tillhoppa nära 50,000 hektar; att det syntes uppenbart, att ensamt genom enskild verksamhet en torrläggning af de större mossarna icke kunde åstadkommas, till stöd hvarför åberopades ett af dåvarande extra landtbruksingenjören A. Rogberg år 1898 afgifvet utlåtande, hvori bland annat anförts, att det ej vore ovanligt att en hemmansdel om $\frac{1}{4}$ mantal kunde hafva ända till 400 hektar i en sådan mosse, att redan under antagande att en sådan mosse skulle kunna afdikas för en så ringa summa som 50 kronor pr hektar, afdikningskostnaden för den del af mossen, som hörde till $\frac{1}{4}$ mantal, skulle belöpa sig till 20,000 kronor, hvadan om statsunderstöd erhöles till hälften af detta belopp, ägaren af $\frac{1}{4}$ mantal dock skulle drabbas af en utgift för mossutdikningen af 10,000 kronor, hvilken utgift han omöjligen kunde bära; att det alltså ej vore tillräckligt, att staten endast understödde afdikningen, utan att det erfordrades, att staten vidtog särskilda åtgärder för möjliggörande af dylika utdikningsföretag, när det föreläge ett allmänt intresse att förbättra en ords klimatiska och ekonomiska för-

hållanden samt förekomma en försämring däraf genom den från mossarna härflytande, fortgående försumpningen af kringliggande trakter; att statsmedel borde anvisas till upptagande af hufvudaflopp för större mossmarker, under villkor antingen att staten för billigt pris inköpte mossarna och läte afdika desamma som kronodomäner eller att jordägarne, utan att därför erhålla någon lösen, afstode en del af marken såsom ersättning för jordförbättring, med skyldighet jämväl för dem att efter gradering och uppskattning bestrida kostnaden för hufvudkanalens vidmakthållande.

Från *Kronobergs län* meddelades, att, ehuru endast inom Sunnerbo härad finnes en mosskomplex, som ansetts vara af den art, att den kunde jämföras med Komosse, flerstädes inom länet förekomme mosstrakter och sankmarker af betydande omfattning; att inom Vrå, Lidhems och Oden-sjö socknar i Sunnerbo härad öfver 14,850 hektar af socknarnas till 32,567 hektar uppgående totalareal utgjordes af sankmarker; att få trakter inom landet, fränsest Norrland, torde vara i så stort behof af statsunderstöd för att göras fruktbarande som de nyssberörda, helst desamma sammanhängde med betydliga sankmarker inom Hallands län, hvarigenom frågans vidd och betydelse yttermera ökades; att jordägarne med stadgade villkor för den s. k. frostförminskningsskatten icke kunde åstadkomma mossarnas torrläggning, under det att fordom goda ängsmarker mer och mer försumpades samtidigt med att mossen långsamt utvidgades; att, om statens bidrag ökades till två tredjedelar af kostnaden, med säkerhet kunde påräknas, att utdikning af de stora mosstrakterna skulle komma stånd, samt att ett annat sätt för vinnande af samma mål vore, att hälften af kostnaden beviljades såsom anslag och hälften såsom lån att amorteras under en tid af 10 år.

I fråga om *Kalmar län* torde kunna anföras, att inom länet ej förekomme någon mark, som till omfattning och beskaffenhet kunde jämföras med Komosse, men att äfven andra vattendränkta marker än de till odling otjänliga hvitmossarna hade en skadlig inverkan på klimatet och kunde bidra till frostskador inom en ort.

Från *Hallands län* meddelades, att inom länet visserligen icke förekomme någon mosse, som ägde den för Komosse angifna vidden, men att på flera ställen finnes ett flertal mossar, hvilka bildade hela mossfält med en utsträckning, som föga syntes eftergifva nämnda mosses, särskildt inom Höks och Tönnersjö härad äfvensom inom Årstads härad; att stora delar af mossarna skulle kunna med fördel odlas, och att deras utdikning vore för vidsträckta trakter af största betydelse, men att sådan utdikning icke kunde antagas komma till utförande genom de enskilda jordägarnes försorg.

Från *Älfsborgs län* anfördes, att sammanlagda arealen af mossmarker inom Västgötadelen af länet uppginge till 58,851 hektar och inom Dalsland till 25,815 hektar eller tillhopa 84,666 hektar; att på sista tiden frågan om torfmossars användning för industriella ändamål upptagits till behandling, och att det vid frågan om tillgodogörande af våra torfmossor, enligt länets landtbruksingenjörs mening, vore en fördel att lämna torfindustrien företrädet och låta mossarnes odling först följa därefter; att, då genom torfindustriens hastiga utveckling de förut såsom odugliga ansedda mossarnas värde ökats och, då dessa blefve mera säljbara, om de afdikades, det syntes vara en dubbel fördel att för detta ändamål anlita frostförminskningsfonden, helst frostländigheten i en ort ännu mera minskades, om den frostförande mossen förvandlades till odlade fält; samt att det syntes för ifrågavarande ändamål vara tillräckligt, att sagda fond ökades, utan att villkoren behöfde ändras.

Från *Skaraborgs län* meddelades, att inom länet funnes stora till odling otjänliga högmossar, som genom sin frostförande egenskap utöfvade ytterst menligt inflytande på närliggande bygds klimatiska förhållanden; att någon utsikt att med det understöd, staten då meddelade, torrläggning af sådana marker genom enskild företagsamhet skulle komma till stånd, ej funnes, då uppoffringar för den enskilde därigenom skulle blifva alltför stora, utan att någon direkt afkastning på detta sätt bereddes; samt att de större frostförande mossarna inom länet med en areal af 100—2,850 hektar skulle hafva en sammanlagd areal af 18,350 hektar, hvarvid dock medräknats mer eller mindre fullständigt afdikade och odlade mossar.

Inom *Örebro län* funnes en mängd mossar, som till beskaffenhet vore jämförliga med Komosse och i likhet med denna stadda i fortfarande utbredning, försummande kringliggande mark och därigenom åstadkommande stor skada; härjämte ansågs att, då skogsodling på vitmossarna vore en omtvistad sak, tiden ännu icke syntes vara inne för staten att i denna riktning vidtaga några mått och steg, men att däremot utdikning af vitmossarna, i synnerhet de stora, skulle för vidsträckta trakter vara af den största betydelse i både ekonomiskt och klimatiskt hänseende, hvarför då dylik utdikning icke kunde komma till stånd genom enskild företagsamhet, äfven om bidrag af statsmedel erhöles enligt då gällande bestämmelser, staten borde genom kraftigare ingripande möjliggöra sådana större utdikningsföretag, som kunde anses vara af allmänt intresse.

Från *Kopparbergs län* meddelades, att högmossarna inom länet blott upptogo omkring 20% af hela sankmarkens areal; att, om sålunda mossarna till sin beskaffenhet vore mera godartade än inom vissa andra delar af landet, så vore deras förekomst och utbredning så mycket mera afse-

värda, då de täckte en areal af sådan storlek, att inom vissa trakter af Orsa, Älfdalens och Särna socknar nära hälften af arealen kunde anses försumpad eller stadd i försumpning; att klimatiska och andra förhållanden inom länet syntes i hög grad gynna myrarnas utveckling, i det de förekomme såväl på jämn mark som i de starkaste sluttningar, såväl i dalarna som på höjderna och tillväxte såväl uppåt backsluttningarna som nedåt dalgångarna och inkräktade allt mera på den skogbärande marken, hvars värde därigenom nedsattes, på samna gång klimatet försämrades, särskildt genom åstadkommandet af ökade frostsador; att, där statsunderstöd för frostländighetens minskande på vanligt sätt icke vore att påräkna, det endast genom direkt ingripande från statens sida syntes vara möjligt att åstadkomma några myrutdikningar i större skala.

Angående *Gäflborgs län* lämnades beskrifning å 19 större högmossar, som alla ansågos vara till beskaffenhet jämförliga med Komosse, ehuru knappast någon uppginge till samma storlek. Därjämte framhölls, att flere bland dem vore så vidsträckta och belägna inom så ödsliga trakter, att det icke vore att vänta, att någon åtgärd från enskilda personers sida till deras torrläggande komme att vidtagas, huru angelägen en sådan åtgärd än vore; samt att de talrika öfver hela länet spridda mossar, som till beskaffenhet kunde jämföras med Komosse, uppginge till en areal af sammanlagdt 30,000 hektar.

Från *Västernorrlands län* meddelades, dels att någon mosse af så stor utsträckning som Komosse ej torde finnas inom länet, dels att de större sankmarker, som där förekomme, och hvilka inom Täsjö, Bodum, Junsele och Anundsjö socknar i flera fall uppginge ända till 2,000 hektar, i allmänhet vore af bättre beskaffenhet än Komosse, dock att någon utsikt icke funnes till att dessa vidsträckta sankmarker skulle blifva torrlagda genom enskilda personers försorg, hvarför önskvärdt vore, att staten ginge i författning därom.

Rörande *Jämtlands län* uppgafs, att flera mossar och myrar inom länet kunde till omfattning jämföras med Komosse, om än deras beskaffenhet oftast vore bättre, hvarjämte framhölls, att det med all säkerhet kunde antagas, att dessa ofantliga sankmarker ej på enskildes bekostnad eller föranstaltande kunde blifva afdikade, hvarför det ansågs synnerligen önskvärdt, att staten trädde emellan för åstadkommande af deras torrläggning till väsentlig fördel för orten, hvilken lede stor skada genom frostens härjningar.

Från *Västerbottens län* meddelades, att inom länet icke torde förefinnas mer än en myr, nämligen den s. k. Basarmyren i Fredrika socken, hvilken vore till areal fullt jämförlig med Komosse, men att denna myrs

beskaffenhet vore en annan, då den utgjordes af såväl försumpad skogsmark som lågmosse; att inom Stensele, Vilhelmina, Norsjö, Jörns och Sorsele socknar finnes talrika mossar af växlande beskaffenhet, men ingenstädes i ett sammanhang öfverstigande 3,500 hektar; att de största mossarna inom kustlandet förekomme inom Bygdeå socken, dock ingen större än 2,000 hektar; att det vore en känd sak, att en stor del af Västerbottens län utgjordes af mer eller mindre vattensjuk mark; att mossarna i allmänhet bestode af omväxlande hög- och lågmossar, de förra ofta öfvertäckta af ett ganska tjockt hvitmosselager, hvadan de såväl på grund däraf som till följd af sitt nordliga läge föga lämpade sig för odling i vanlig mening; att dessa myrmarkers afdikning dock vore för klimatets förbättring och frostländighetens minskande önskvärd, men att, då desamma, ehuru i allmänhet ej uppgående till en areal af 5,000 hektar, dock vore så stora, att deras afdikning äfven med då förekommande statsbidrag till frostländighetens minskning ej kunde af enskilda jordägare verkställas, fördelarna af landets utveckling genom deras torrläggning vore så stora, att staten här borde mellankomma för understödjande af dylika afdikningar.

Beträffande slutligen *Norrbottnens län* uppgafs, att hvitmossar på några enstaka ställen inom länet påträffats, men att dessa voro af en mycket liten utbredning och alldeles icke jämförliga med Komosse; att om däremot frånsåges mossarnas egenskap att vara högmossar eller lågmossar och afseende endast fästes vid frågan, huruvida mossar af ungefär samma utsträckning som Komosse förefunnes, hvilkas afdikning kunde anses vara af betydelse för större områden, men kräfde alltför stora kostnader för att kunna antagas komma till utförande genom enskilda jordägares försorg äfven med bidrag af statsmedel enligt gällande bestämmelser för dylika bidrag, borde framhållas, att, frånsedt de ofantliga myrkomplex, särskildt inom de öfre socknarna, som helt och hållet eller till stor del vore belägna på kronomark, och hvilkas användning för kolonisationsändamål därför icke kunde komma ifråga utan ett direkt ingripande från statsmakternas sida, finnes inom länet en snart sagdt otalig mängd mer eller mindre odlingsbara marker af stor utsträckning, hvilkas utdikning, om än för vidsträckta trakter af största betydelse, icke kunde antagas komma till utförande genom enskild verksamhet; att myrkomplexen vore en frosthärd för den omgivande trakten; samt att det med skäl kunde anses högeligen önskvärdt, om åtgärder från statens sida vidtoges för upprättande af plan till dessa och andra med dem jämförliga myrars utdikning samt utförande af hufvuddikena, hvilka äfven i de flesta fall blefve af direkt nytta för skogsbördens å kronans angränsande marker.

Från Uppsala, Södermanlands, Östergötlands, Blekinge, Kristianstads, Malmöhus, Göteborgs och Bohus samt Västmanlands län inkomna uppgifter innehöllo hufvudsakligen endast, att inom dessa län ej funnes någon mosse, som till omfång och beskaffenhet vore med Komosse jämförlig.

Järn-
kontorets
utlåtande.

Från järnkontoret hade inkommit ett meddelande, hvari dels angåfvos de mossar inom Jönköpings, Kronobergs och Hallands län, hvilkas utdikning borde blifva föremål för särskilda åtgärder från statens sida, dels lämnades beskrifning öfver Komosse, rörande hvilken meddelades, att frostsador aldrig förekomme under sommaren på själfva mossen eller i dess omedelbara närhet, att de frostsador, som förekomme i dalgångarna nedanför den höjdpata, å hvilken mossen vore belägen, härledde sig från sankta marker i dessa dalgångar men ej från själfva mossen, att de smärre mossängar, som vore belägna på nordöstra sluttningen och delvis innehölle torfdy, kunde afdikas oberoende af själfva mossen, hvilken vore oduglig för all odling, vare sig af skog, säd eller gräs, att mossens utdikande däremot skulle göra de betesmarker, hvilka nu bevattnades från densamma, ofruktbara, hvarjämte de smärre kvarnar, sågar och andra verk, som drefves af det vatten, som komme från mossen, genom dess afdikande skulle blifva öfversvämmade vid snösmältningen och vid större tillfällig nederbörd, då de nu däremot hade en jämn vattentillgång. Utdikningen skulle sålunda blifva till mera skada än gagn.

Vidare meddelades, att i Göta- och Svealand (1,600 kvadratmil) de brytbara bränntorfsmossarnas storlek uppskattades till 160 kvadratmil eller 10 procent af hela arealen med ett medeldjup af 2 meter, att i Norrland och Lappland (2,400 kvadratmil) mossarnas areal antagits utgöra 480 kvadratmil eller 20 procent af hela vidden, att hela arealen af Sveriges mossar kunde beräknas till 5 miljoner hektar med ett medeldjup efter afdikning och sättning af 1,5 meter, att af denna areal antoges 2 miljoner hektar bestå af hvitmossar och 3 miljoner hektar af bränntorfsmossar, att, då medeldjupet antoges till 1,5 meter, 1,500 kubikmeter rå torf af olika slag funnes att upphämta på hvarje hektar, att af hvarje kubikmeter rå torfdy erhöles minst 4 hektoliter maskinberedd torr bränntorf, vägande i medeltal 30 kilogram, hvadan från 1 hektar erhöles 1,800 ton torr bränntorf, att, då stenkols bränslevärde kunde anses förhålla sig till bränntorfvens som 1,8 : 1, landets bränntorfsmossar enligt ofvanstående beräkning skulle innehålla 5,400 miljoner ton torr bränntorf, motsvarande 3,000 miljoner ton stenkol, att af en kubikmeter rå hvitmossa i medeltal erhöles en bal torfströ eller torfmull om 80 kilogram eller 15,000 balar = 1,200 ton torfströ per hektar, och att landets hvitmossar alltså innehölle 2,400 mil-

joner ton torfströ eller torfmull, att Sveriges förråd af bränntorf vore tillräckligt för en flerdubbelt större industri under minst ett par sekler och tillgångarna på torfströ oerhörda, samt att emellertid endast inom Kronobergs och Jönköpings län en mera fullständig undersökning verkstälts, utvisande att inom det förra länet finnes omkring 120,000 hektar mossar, hvaraf 50 procent bränntorfsmossar och återstoden hvitmossar, samt inom det senare länet öfver 200,000 hektar mossar, hvaraf 20 procent bränntorfsmossar och resten hvitmossar.

Mosskulturföreningens styrelse hade i skrifvelse till landtbruksstyrelsen anfört: att då mossar till omfattning och beskaffenhet jämförliga med Komosse vore ganska fåtaliga inom landet, men enligt styrelsens erfarenhet redan en storlek af 1,000 hektar ställde de allvarsammaste hinder i vägen för en högmosses torrläggning genom enskild företagsamhet, styrelsen ansett sig böra genom sina torftjänstemän verkställa utredning angående alla till 1,000 hektar eller därutöfver uppgående högmossar, hvarjämte ett par mossar af mindre areal blifvit i dessa utredningar medtagna på grund af deras ovanligt stora markförsumpande egenskaper; att af de inom det egentliga Norrland liggande mossarna flera visserligen hade den storlek, att de kunde fullt jämföras med Komosse, och till och med öfverträffade denna i ytvidd, men att, då de icke kunde räknas till högmossar, utan vore till odling mer eller mindre tjänliga låglandsmossebildningar, om än ej så sällan betäckta med hvitmossa, styrelsen icke ansett dem böra komma ifråga att blifva föremål för den af styrelsen åvägabragta utredningen; att de tilltänkta åtgärderna beträffande större mossars utdikning gifvetvis skulle för det svenska jordbruket medföra stora fördelar, enär därigenom frostländigheten skulle minskas och till och med mångenstädes försvinna, skogs- och markförsumpningen hämmas, klimatet förbättras, hvaraf äfven växtligheten å den fasta marken skulle befordras, i framtiden åtminstone vissa områden af de utdikade mossarna användas till skogs- eller annan odling m. m., samt att de helt visst höga kostnader, som staten genom dylika åtgärder finge vidkännas, skulle återgäldas ej blott medelbart genom fördelarna för de särskilda orterna utan äfven omedelbart genom den ökade skatteförmåga, som på detta sätt skulle åvägabringas till följd af den sålunda vunna höjningen i de ekonomiska förhållandena bland dessa orters innebyggare.

Vidare hade genom mosskulturföreningen inhämtats: att de anseiligaste högmossedistrikten förekomme inom Jönköpings, Kronobergs och Älfsborgs län; att erfarenheten inom vårt land redan vunnits, att högmossar kunde med fördel odlas, särskildt såsom mångårig vall af klöfver och gräs enligt de omfattande försök, som af föreningen blifvit gjorda; att försök med

*Svenska
mosskultur-
föreningens
utlåtande.*

skogsodling på högmossar ej gjorts, men att enligt tyska fackmäns erfarenhet på torrlagda högmossar kunde erhållas tämligen växtlig björkskog och, om mossarnas djup ej öfverstege 1 meter, äfven mogen barrskog, men att på djupare mossar barrskogen vantrifdes och icke uppnådde större dimensioner, därest ej tillfälliga omständigheter gjort den djupare mossjorden mera näringsrik och i öfrigt mera lämplig, än som å sådan mark vore det vanliga; att om de för odlingen gynnsamma förändringar i fysikaliskt afseende, som framkallades å mossarna genom afdikning, och om den stora betydelsen af frostländighetens förminskande erfarenhet i flera afseenden vunnits, men på samma gång rörande omöjligheten för den glesa och fattiga befolkningen inom de större högmossedistrikten att kunna åstadkomma en sådan utdikning af de ansenligare mossfälten; att det syntes otvifvelaktigt att ett kraftigt ingripande från statens sida vore för ändamålet behöfligt, på samma gång sädes-, ängs- och skogskulturen på landets för det dåvarande öde högmossar skulle medföra fördelar af betydelse för framtiden, om staten på verksamt sätt lämnade den enskilda företagsamheten sitt stöd härutinnan; att den ofta uttalade farhågan, att mossarnas afdikande skulle vara till skada för nedanliggande vattenverk, i det att vattentillgången därigenom skulle blifva sämre och ojämnare, saknade grund och att tvärtom vattentillgången för dessa verk blefvo till följd af minskad afdunstning rikligare under den del af året, då vattenbrist mest vore att befara, nämligen under sommartiden; att den egentliga Komosse icke hade större areal än högst 3,000 hektar, eller om ett par närbelägna mossfält medräknades, högst 4,700 hektar; att uppgifterna om de större mossarnas areal i flera andra fall visat sig otillförlitliga och i allmänhet angifvit för stora tal; att de omtalade mossarna icke helt och hållet utgjordes af hvit eller högmossar, efter en ändamålsenlig afdikning tjänliga till skogsbörd, torftäkt eller odling; att det vore känt, att en talrik mängd af mindre mossar och kärr ofta vore till större skada, än en stor samlad högmosseyta, såväl beträffande försumpningen af omgifvande skog och mark som med afseende på frostalstrande egenskaper; att Komosse visat sig äga mycket frostförande egenskaper samt ofta åstadkomma förödande nattfroster; att beträffande de ansenliga myrvidderna i Jämtland och Norrbotten utrönts, att dessas ringa djup och godartade torfdy i allmänhet gjorde dem tjänliga till såväl skogsbörd som odling till åker och äng, men att en sådan kultur icke på mycket lång tid skulle kunna genomföras, därest densamma skulle öfverlämnas ensamt åt den fåtaliga befolkningen i dessa öde bygder, hvilka under tiden lede svårt af frostens härjningar; samt att det därför syntes vara af vikt, att staten helt och hållet ombesörjde torrläggningen af dessa stora mossar för att därå odla skog.

Med ledning af de uppgifter, som sålunda till väg- och vattenbyggnadsstyrelsen samt landtbruksstyrelsen inkommit hade inom sistnämnda styrelse upprättats en öfversiktstabell angående inom landet förekommande större mossar och myrar. Detta ärende anmäldes af väg- och vattenbyggnadsstyrelsen samt landtbruksstyrelsen uti utlåtande den 14 maj 1906, därvid styrelserna anförde följande.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsens samt landtbruksstyrelsens utlåtande den 14 maj 1906.

Af utredningen kunde anses framgå, att i de län, där sankmarker till betydligare antal eller af större omfattning förekomme, ett trängande behof af åtminstone de större sankmarkernas utdikning genom statens direkta medverkan gjorde sig gällande.

Förslag, huru dylika med statsmedel understödda utdikningar skulle komma till stånd, hade under utredningen framställts, särskildt från Jönköpings och Kronobergs län.

Från Jönköpings län hade framställts två alternativa förslag, åsyftande det ena, att staten borde inköpa och afdika större mossar såsom kronodomäner, och det andra, att staten borde utan sådana inköp ombesörja och bekosta hufvudafloppens upptagande med skyldighet för jordägarna att underhålla dessa aflopp.

Uti ett af utlåtandena från Kronobergs län hade likaledes framlagts två alternativa förslag, afseende det ena ökande af det statsbidrag, som då utginge från den s. k. frostförminskningsskattfonden, så att från denna kunde för större frostalstrande myrars afdikning erhållas två tredjedelar af arbetskostnaden utan återbetalningsskyldighet, samt det andra, att dylikt bidrag skulle lämnas till halfva arbetskostnaden och återstående hälften såsom lån.

Från Norrbottens län hade framhållits önskvärdheten af statens direkta ingripande för de större sankmarkernas utdikning, äfven då utdikningen ej gällde sterila högmossar, i sammanhang hvarmed förslag framställts, att staten själf borde icke allenast låta uppgöra planer för de större sankmarkernas afdikande utan äfven bekosta hufvudafloppens upptagande i främsta rummet å kronans egen mark.

Hvad särskildt anginge Komosse, hade Konungens befallningshafvande i Älfsborgs och Jönköpings län uti förberörda gemensamma framställningar af den 14 och 19 december 1898, under antagande att hela mossarealen uppginge till 5,551 hektar samt med förmålan, att själfva högmossen blifvit staten hembjuden till ett pris af 3 kronor för tunnland eller 6 kronor för hektar, föreslagit, att staten borde inköpa såväl själfva mossen som så stor del af närbelägen fastmark, som kunde erfordras för åstadkommande af en sammanhängande och regelbunden figur att användas såsom kronopark, sedan staten låtit verkställa mossens afdikning; och hade kostnaderna

för inköpet beräknats till 50,000 kronor, hvilket belopp borde anvisas för en gång af de medel, som inflöte genom mindre kronoegendomars försäljning, samt för utdikningen till 277,550 kronor, hvilket belopp jämte kostnaderna för dikenas underhåll och skogsodlingen borde så småningom utgå med hälften af skogsmedlen och hälften af fonden för frostländighetens minskande, dock att med beslutet om sagda medels anvisande borde anstå, tills på ort och ställe af fackmän verkställets detaljerade undersökningar af mossen.

Uti sitt ofvan omförmälda, öfver sagda framställning den 3 maj 1900 afgifna utlåtande hade domänstyrelsen, som förut inhämtat vederbörande skogstjänstemäns delvis på förnyade undersökningar grundade utlåtanden, af hvilka framginge, bland annat, att den egentliga arealen af Komosse ej uppginge till mer än 4,364 hektar, däraf 1,883 hektar inom Jönköpings och 2,481 hektar inom Älfsborgs län, visserligen afstyrkt förslaget om mossens inköpande till kronopark, hufvudsakligen af det skäl, att den ojämförligt största delen af marken vore enligt fackmäns omdöme otjänlig till skogsodling, men likväl funnit ett ingripande från statens sida önskvärdt i syfte att genom en mindre fullständig afdikning, än som för skogsodling å högmossar betingades, minska ortens frostländighet och hindra en fortgående försumpning af omgifvande mark.

Vidkommande den verkliga storleken och beskaffenheten hos Komosse, rörande hvilken olika detaljuppgifter förekomme, syntes med ledning af äldre och nyare beskrifningar angående densamma, som föreläge, kunna såsom säkert angifvas: att såväl den egentliga Komosse som de två större och några mindre mossar, hvilka mestadels ansetts höra till samma mosskomplex, vore belägna å en hög plåtå 330 å 360 meter öfver hafvet och 150 å 180 meter öfver den i orten framflytande delen af Nissaån; att mossen ägde godt fall åt alla sidor och vore lätt att afdika; att endast 10 procent af arealen vore af beskaffenhet att kunna tillgodogöras såsom skogs- eller odlingsmark under det att återstående 90 procent hufvudsakligen utgjordes af från 1 till 4 meter djup, uppväld hvitmossa, hvilken mestadels ända ned till den af grus, sten eller berg bestående fasta botten vore af oförmultnad och steril beskaffenhet; att mossen vore stadd i fortfarande utbredning, åstadkommande försumpning af omgifvande mark; att frostskador visserligen ej vore på eller i omedelbar närhet af mossen, men däremot ofta inträffade i dalgångarna på alla sidor om den högplåtå, på hvilken mosskomplexet förekomme, samt att mossen till storlek och beskaffenhet i alla händelser vore sådan, att dess torrläggande ej kunde antagas komma att ske genom enskild företagsamhet.

Ehuru det icke kunde med siffror beräknas huru stora fördelar för landet en sådan i stor omfattning bedrifven afdikning kunde medföra, syntes det utan öfverdrift kunna påstås, att sagda fördelar, om arbetet planmässigt och med omsorg bedrefves, vore ofantliga såväl i indirekt som direkt afseende, såväl genom undanröjande af skador som, om också först så småningom och i framtiden, genom jordbruk och industri. Hänsynen till de stora såväl indirekta som direkta fördelar, som genom åtgärder från statens sida uti ifrågavarande afseenden skulle vinnas, borde alltså inverka bestämmande på omfattningen och beskaffenheten af sagda åtgärder, därvid dock alltid den största vikt borde läggas därpå, att vid de här ifrågasatta inköpen hvarje sådant företag, som kunde komma till stånd utan statens mellankomst, borde vara uteslutet från området för statens verksamhet för ifrågavarande ändamål.

Det borde alltså vara tydligt, att sagda verksamhet närmast komme att afse hämmandet af den fördärfliga markförsumpning, som mossarna på flera orter åstadkomme, samt minskande af de frostsador, hvilka för många delar af vårt land utgjorde det svåraste hinder för jordbrukets utveckling och hvilka i alla händelser orsakade betydande förluster, vådor för hälsotillståndet och andra olägenheter. Då emellertid dessa olägenheter blifvit undanröjda och den afdikade marken kunde blifva brukbar för nyttiga ändamål, blefve det statens uppgift att söka för allmännyttiga ändamål tillgodogöra densamma, vare sig för odling af åkerbruksväxter eller skog eller för beredande af bränntorf, torfkol, torfbriketter, torfströ m. m., allt viktiga ekonomiska intressen, som kunde varda af staten på detta sätt för framtiden tillgodosedda.

Hvad särskildt bränntorf beträffade, hade dess stora betydelse för landet under senare åren alltmera uppmärksamrats och vikten för staten att i skilda trakter af landet äga tillgång härtill för ersättande af de dyra och under ett krig ofta oåtkomliga stenkolen blifvit till fulla insedd. Åtgärder vore därför äfven af staten förberedda, för att genom inköp af torfmossor tillförsäkra sig ett förråd af torfmaterial, som kunde göra den mera än dittills oberoende af stenkolsimporten. Med fästadt afseende härpå ansåge sig styrelserna böra framhålla, hurusom vid de här ofvan föreslagna inköpen af större mosskomplexer staten äfven komme i besittning af torfmossar lämpliga för beredning af bränntorf och att de åtgärder, styrelserna förordnat, sålunda i sin mån skulle bidraga till att bereda staten tillgång på torfmaterial.

Beträffande sättet, hvarpå staten borde gå tillväga för mossars inköpande, afdikning och tillgodogörande, så, då det för hvarje åtgärd från statens sida i förevarande afseende förutsattes, att afdikningen icke skulle

vara för den enskilde lönande eller till följd af bristande kapital m. m. utförbar ens med vanliga statsbidrag, syntes det icke kunna beräknas, att någon afsevärd framgång blefve följden af ett sådant ordnande af saken, som skulle förutsätta sammanslutningar mellan enskilda för åvägabringande af afdikningens genomförande, med åtnjutande af statshjälp i någon form.

Att, såsom föreslaget blifvit, staten skulle utan att förvärfva äganderätt till marken, ombesörja och bekosta hufvudafloppens upptagande, mot skyldighet för jordägarna att svara för underhållet, torde ej vara lämpligt, ty redan detta skulle säkerligen i de flesta fall öfverstiga jordägarnas förmåga, då det vore fråga om så stora mossar och myrar som de, hvilka nu afsåges, och uti hvilka ganska små hemmanslotter kunde ingå med hundratals hektar. Ännu omöjligare blefve det för dessa jordägare att genom nödigt antal detaljdiken komplettera den genom hufvudafloppens upptagande förberedda torrläggningen, och om så ej skedde, vore föga vunnet med det af staten bekostade arbetet, vare sig för afhjälpande af mossens skadliga verkningar eller för dess nyttiggörande.

Lika litet skulle staten kunna utan all ersättning eller direkt valuta bekosta afloppens upptagande. Då sådan ersättning ej syntes kunna lämnas på annat sätt, än att staten erhöle en viss del af den förbättrade marken, vare sig genom frivilligt aftal eller genom utbrytning af jord jämlikt 76 § i gällande dikningslag, uppstode här frågan, huruvida de ägor, som staten på sådant sätt skulle förvärfva af olika jordägare inom ofta flera skilda skifteslag, kunde sammanföras till så stora, sammanhängande komplex, att de för staten kunde erhålla verkligt värde såsom kronopark eller dylikt.

Det kunde också anses tvifvelaktigt, huruvida icke hinder i formellt eller rättsligt hänseende skulle för genomförandet af ett dylikt företag möta, åtminstone beträffande marker som undergått laga skifte; och i alla händelser skulle så omständliga och kostsamma landtmäteriatgärder blifva förenade med ett sådant sätt för statens jordförvärf, att styrelserna måste anse sig böra afstyrka ett sådant sätt att lösa frågan.

Såsom i det föregående framhållits, torde ett ökande af det då utgående anslaget för utdikning af frostförande sumpmarker och ytterligare medgifvanden från statens sida med afseende på villkoren för statsbidragens åtnjutande icke göra åsyftad verkan, då det gällde mossar af den omfattning och den beskaffenhet, som nu vore i fråga.

Af allt detta syntes framgå att, på sätt i det föregående framhållits, det icke låte sig göra att i denna sak grunda statens åtgärder på den enskilda företagsamheten.

Det allmänna intresset syntes alltså härvidlag böra framdrifva och bringa den till ett lyckligt slut. Men om staten sålunda funne sig själf böra taga saken om hand och icke låta den bero på enskildas initiativ, syntes ingen bättre utväg vara att välja för frågans slutliga lösning, än att staten inköpte sådana mossar inom olika delar af landet, som kunde vara af den beskaffenhet, hvilken här ofvan antydts, vare sig i deras helhet, eller där sådant ej läte sig göra, större delar af dem, jämte så stor del af omgifvande fastmark, som behöfdes för att bereda den förvärfvade egendomen regelbundna och lämpliga gränser, och sedermera läte på egen bekostnad utföra afdikningen.

Utän allt tvifvel skulle emellertid frågans lyckliga lösning äfventyras eller åtminstone fördröjas, därest inköpet skulle bero på anbud från olika orter, och statens myndigheter afvakta erbjudna tillfällen att inköpa mossar.

Den stora frågan kunde nämligen enligt styrelsernas åsikt icke bringas till en snar och lycklig lösning, därest icke åtgärder vidtoges för beredande af dels enhetlig, kraftig ledning af hela denna angelägenhet, dels ock särskilda anordningar inom orterna för att från dessa skulle vara att påräkna erforderligt intresse och kraftigt ortligt initiativ för ändamålets vinnande.

Då det afsedda ändamålet innehölle två särskilda uppgifter, nämligen, dels mossarnas förvärfvande och afdikande, dels deras framtida tillgodogörande, sedan de blifvit statens egendom, syntes dessa synpunkter böra verka bestämmande för ordnandet af den centrala ledningen af denna fråga. Därvid syntes vara att erinra, att afdikningsfrågan torde böra tillkomma de ämbetsverk, hvilka för det dåvarande handlade dylika ärenden, nämligen väg- och vattenbyggnadsstyrelsen samt landbruksstyrelsen. Frågor om inköp af mossar borde däremot lämpligast handläggas af domänstyrelsen samt det af nyss omförmälda ämbetsverk, som det tillkomme att bevaka landbrukets intressen. Den närmare detaljen af dessa ärendens centrala behandling torde dock böra bestämmas först sedan afgjort blifvit, huru och i hvad form medel för åstadkommande af afdikningarna komme att beviljas, om detta skedde genom anvisande af årliga anslag för ändamålet eller på annat sätt.

Vidkommande åter anordningarna inom orterna för sakens genomförande, så torde till en början vara klart, att, om afdikningarnas åvägabringande skulle bero ensamt på central myndighets åtgörande, detta helt visst skulle leda till ett fördröjande af den viktiga frågans genomförande och medföra många praktiska olägenheter. Till förekommande häraf syntes det lämpligt, att de särskilda orterna gjordes medintresserade och medansvariga för målets vinnande och att en kraftig samverkan mellan den

centrala förvaltningen och vederbörande inom orterna åstadkommes. Detta åter synes lämpligast kunna ske på det sättet, att inom hvarje hushållnings-sällskaps område en kommission eller nämnd inrättades med uppgift att dels inom orten vidtaga förberedande åtgärder, så att lämpliga mossar blefve på antagliga villkor till inköp åt staten hembjudna, dels till vederbörande ämbetsverk med eget yttrande insända ansökningar om dylika inköp, dels tillhandagå vederbörande med upplysningar och utredningar angående de hembjudna mossarna, deras afdikning m. m., dels ock slutligen, i den mån sådant kunde ske, föreslå lämpligaste sättet för de afdikade mossarnas användning, utarrendering eller försäljning eller tillgodogörande för allmännyttigt ändamål m. m., allt enligt föreskrifter, som torde af Kungl. Maj:t komma att meddelas.

Pröfningen af inkomna erbjudanden om inköp af mossar borde föregås af fullständig och på detaljerade undersökningar af fackmän grundad utredning angående storleken och beskaffenheten af de mossar och myrar, som kunde ifrågakomma till inlösen, hvilken undersökning borde utföras enligt instruktion, som i detta afseende kunde finnas erforderlig, därvid äfven borde verkställas ungefärlig beräkning öfver kostnaderna för markens torrläggning. Med upprättande af detaljerad plan för områdets utdikande och användande syntes däremot kunna anstå, till dess inköpet kommit till stånd och förhållandena sådant påkallade.

Därest den eller de sankmarker eller delar af omgifvande fastmark, som staten kunde finna skäl att inköpa, skulle befinnas delvis tjänliga till odling och bebyggande, såsom vanligen vore fallet med de större mossarnas ytterkanter, syntes sådana delar då lämpligen böra upplåtas till jordbrukslägenheter åt mindre bemedlade. Förutom de allmänt erkända fördelar, som i socialt och andra afseenden häraf kunde blifva följden, kunde staten på detta sätt bereda sig tillgång på intresserade arbetare för de upptagna afloppsgrafvarnas vidmakthållande m. m.

Beträffande de medel, som för vinnande af ifrågavarande ändamål erfordras, yttrade styrelserna, att därvid först borde framhållas, att målet icke kunde vinnas på en gång utan först efter en längre tid och sålunda med anlåtande af medel, som under samma tid måste finnas tillgängliga, vare sig detta skedde genom bildandet af en fond eller genom tid efter annan beviljade anslag.

Såsom ledning för bedömande af den erforderliga summans storlek torde kunna erinras, hurusom för inköp af Komosse och närliggande delar af fastmarken beräknats en summa af 50,000 kronor, därvid själfva mossmarken skulle betinga ett pris af 6 kronor för hektar, hvarjämte för afdikningen af de 5,551 hektar, som mossen ansetts innehålla, antoges en

kostnad af 50 kronor för hektar, eller tillhopa 277,550 kronor. Minst lika stora kostnader syntes kunna beräknas för inköp och utdikning af andra större mossar och myrar inom mellersta och södra Sverige.

Emellertid syntes det icke vara möjligt eller ens behöfligt att inköpa mossmarken i hela dess omfattning, ehuru visserligen sådant i de flesta fall torde vara önskligt. Det borde nämligen ihåggkommas, att, om staten också blefve ägare af hela den vattendränkta marken, staten emellertid liksom hvarje enskild jordägare skulle på grund af gällande dikningslag äga rätt att åvägabringa vattenafledningen.

Om staten skulle tills vidare i medeltal för år inköpa 2,000 hektar och afdika 1,000 hektar, skulle efter ofvan angifna beräkning åtgå för det förra ändamålet minst 12,000 kronor och för det senare minst 50,000 kronor om året, hvarjämte för undersökningar, arbetsplaner, administration m. m. skulle åtgå omkring 8,000 kronor eller tillhopa 70,000 kronor.

Då emellertid kostnaderna i förevarande afseende syntes på de flesta ställen komma att ställa sig högre än som angifvits beträffande Komosse, samt härtill komme, att för underhållet af utförda afdikningar erfordrades medel, syntes det årliga anslag, som för ifrågavarande angelägenhet borde beviljas, icke kunna beräknas lägre än till 100,000 kronor, hvilket belopp syntes få anses såsom den minsta summa, som staten redan från början, utöfver hvad redan från skilda fonder eller anslag i sådant afseende utginge, årligen måste offra, om något afsevärdt skulle kunna åstadkommas för oskadliggörande af landets större frostalstrande och försumpande mossmarker och möjliggörandet af dessa till nyttig användning.

För att emellertid statens verksamhet för ifrågavarande ändamål skulle kunna på lämpligt sätt fortgå samt bristen på medel icke skulle lägga hinder i vägen att, om så behöfdes, inköpa en till staten hembjuden mosse, som eljest lämpligen borde inköpas, syntes ett anslag böra beredas för en tidsperiod af 5 år med ett belopp af 500,000 kronor att utgå med 100,000 kronor om året, med rätt för Kungl. Maj:t att, om så skulle erfordras, af kommande års anslag för ändamålet använda erforderligt belopp.

Styrelserna lämnade slutligen en del mera ingående antydningar angående det sätt, hvarpå styrelserna ansett frågan om administrationen af denna angelägenhet kunna lösas, och hemställde därefter, att Kungl. Maj:t täcktes till 1907 års Riksdag aflåta nådig proposition, att Riksdagen måtte, med godkännande af ofvan sagda hufvudgrunder för ordnandet af ifrågavarande angelägenhet, anvisa och ställa till Kungl. Maj:ts förfogande för att användas till inköp och afdikning af större mossar inom landet af beskaffenhet, att de icke kunde antagas skola komma att genom enskild

företagsamhet ändamålsenligen afdikas och tillgodogöras, äfvensom till inköp af så stor del af omgifvande fastmark, som erfordrades för att åt egendomen kunde beredas regelbundna och lämpliga gränser, ett belopp af 500,000 kronor att utgå med 100,000 kronor under ett hvar af åren 1908—1912, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under ett föregående år anvisa det närmast påföljande årets eller ett eller flera följande års anslag; hemställande styrelserna tillika, att Kungl. Maj:t täcktes, under förutsättning att Riksdagen bifölle Kungl. Maj:ts förslag i ämnet, anbefalla styrelserna att till Kungl. Maj:t inkomma med förslag rörande de åtgärder eller bestämmelser, som med anledning däraf borde vidtagas eller meddelas.

Vetenskapsakademiens utlåtande.

Efter det domänstyrelsen blifvit i ärendet hörd, hade vetenskapsakademien i infordradt utlåtande af den 26 januari 1907, med åberopande af bifogade yttranden af sina sakkunniga ledamöter professorerna H. Hildebrandsson, S. Arrhenius, H. E. Hamberg och A. G. Högbom samt amanuensen doktor N. Ekholm, såsom sin åsikt uttalat, att någon nämnvärd förminskning af omgifvande trakts frostländighet ej stode att vinna enbart genom dylik utdikning.

Därefter hade professor Hamberg, som af chefen för jordbruksdepartementet anmodats inkomma med yttrande, om det skulle vara lämpligt att anställa en undersökning för att utreda, huruvida utdikning af mossar minskade frostländigheten i deras grannskap, huru en sådan undersökning bäst borde anordnas samt angående kostnaden härför, i den 31 oktober 1907 aflåten skrifvelse uttalat sig för anställande af den ifrågasatta undersökningen samt redogjort för sättet, huru den borde verkställas och kostnaden för densamma.

Landbruksstyrelsens utlåtande den 16 november 1907.

I anbefalldt utlåtande öfver såväl vetenskapsakademiens som professor Hambergs skrifvelser, afgifvet den 16 november 1907, anförde landtbruksstyrelsen följande.

På sätt framginge af tredje häftet af norrlandskommitténs betänkande hade nämnda kommitté för utredande af denna fråga inhämtat yttranden från sockenombud, landtmätare, skogstjänstemän, hushållningssällskapen underlydande tjänstemän, statens landtbruksingenjörer inom Norrland och Dalarna m. fl.

Af de omkring 500 svar, som inkommit, framginge med i allmänhet stor bestämdhet, att inägojordens dränering och i ännu högre grad den omgifvande sankmarkens afdikning enligt erfarenhetens vittnesbörd afhjälpte eller åtminstone minskade frostländigheten. Det vore landtbruksstyrelsen icke obekant, att värdet af denna utredning från vetenskapligt håll bestridts, men det borde därvid erinras, att sagda yttranden afgifvits icke

tillfälligtvis utan på särskild anmodan och sålunda med full vetskap om yttrandets vikt och betydelse.

I sina årsberättelser och vid andra tillfällen hade statens landtbruksingenjörer, hvilka på grund af sin verksamhet ofta vore i tillfälle att i dessa hänseenden göra egna iakttagelser och dessutom inhämta den jordbrukande befolkningens erfarenhet, upprepade gånger och med stor samstämmighet framhållit sumpmarkernas inverkan på en Orts frostländighet och att deras afdikande bidragit till minskning af de skadliga nattfrosterna under vegetationsperioden, synnerligast mot hösten.

På denna öfvertygelse grundade sig också de åtgärder från statens sida, hvilka under en längre följd af år vidtagits i syfte att genom statsbidrag förmå allmänheten att afdika frostförande marker, åtgärder, som framkallat uppoffringar från de enskilda jordägarnas sida i ganska stor omfattning, då statsunderstöden utgått till en början endast med en tredjedel, men sedan med hälften af kostnaden. Det vore gifvet, att den enskilda jordägaren icke inlåtit sig på sagda företag, försävidt han icke varit fullt öfvertygad därom, att frostländigheten på detta sätt skulle minskas.

Då väg- och vattenbyggnadsstyrelsen samt landtbruksstyrelsen afgifvit ofvannämnda utlåtande, hade det för styrelserna varit en känd sak, att bland vetenskapsmännen tvifvel uppstått, huruvida genom afdikning af sankmarker frostländigheten inom en ort kunde minskas. Det oaktadt hade styrelserna icke tvekat att afgifva nämnda förslag, som styrelserna grundat på den, som styrelserna ansåge, fulltygade erfarenheten af att frostländigheten minskades inom en ort genom afdikning af sankmarker.

För sin del hade landtbruksstyrelsen icke någon anledning att hysa tvifvel om sagda erfarenhets riktighet eller allmängiltighet och, om styrelsen rätt förstått förbemälda vetenskapsmäns yttranden i ärendet, grundade sig deras mening i nämnda hänseende uteslutande på teoretiska skäl och icke på erfarenhet eller direkta undersökningar.

Under sådana förhållanden syntes det visserligen önskligt, att åtgärder vidtoges för att sagda fenomen blefve vetenskapligt förklaradt, och landtbruksstyrelsen hade icke något att erinra mot det af professor Hamberg i detta hänseende framställda förslag, under förutsättning att undersökningarna komme att fortgå under tillräckligt många år, så att de i möjligaste mån blefve oberoende af störande tillfälligheter samt deras resultat alltså tillförlitligt.

Hvad däremot beträffade väg- och vattenbyggnadsstyrelsens och landtbruksstyrelsens ifrågavarande framställning, vore denna enligt styrelsernas uppfattning alldeles oberoende af sagda undersökning, hvilken väl syntes kunna till sina orsaker förklara den erfarenhet, på hvilken sagda fram-

ställning hvilade, men icke vederlägga densamma, då den vore till sin verklighet fulltygad af iakttagelser, som gjorts af i ämnet sakkunniga, och detta icke under en kort tid, utan under en lång följd af år, och fortfarande dagligen kunde göras af personer bosatta i de orter, hvarest företeelser inom ifrågavarande område förekomme.

Det syntes landtbruksstyrelsen, att det skulle vara till mycket stor skada, om vetenskapens tvekan om rätta sättet att förklara ifrågavarande faktum skulle leda till uppskjutande på obestämd tid af de åtgärder till landets förkofran, hvilka af väg- och vattenbyggnadsstyrelsen samt landtbruksstyrelsen i detta ärende föreslagits, och som väl närmast åsyftade frostens förminskande, men äfven den ur nationalekonomisk synpunkt ej mindre viktiga frågan om tillgodogörande, där så lämpade sig, för odling och bebyggande eller för beredande af brännorf m. m. af för det dåvarande odugliga marker, som därjämte åtminstone delvis hade en försumpande inverkan på omgifvande nejd.

På grund af hvad sålunda anförts, hemställde landtbruksstyrelsen, som icke ansåge de nämnda vetenskapliga undersökningarna falla inom området för sin ämbetsverksamhet och därför funne sig sakna anledning att angående desamma framställa något förslag, att Kungl. Maj:t måtte, vare sig dylika undersökningar beslutades eller ej, till 1908 års Riksdag aflåta den framställning, om hvilken väg- och vattenbyggnadsstyrelsen samt landtbruksstyrelsen i deras förberörda skrivelse gjort hemställan.

Detta ärende är fortfarande beroende på Kungl. Maj:ts pröfning.

Meliorations-
anslagen. Från och med år 1906 hafva, i stället för det förut i regel årligen beviljade anslaget till »understödjande medelst anslag utan återbetalnings-
Norrländska
afdiknings-
anslaget. skyldighet af sådana myrutedikningar och vattenaftappningar, hvilkas ändamål vore att minska frostländigheten för närliggande bygd», af Riksdagen anvisats två särskilda anslag, det ena under benämning »norrländska afdikningsanslaget» och det andra under namn af »allmänna frostminskningsanslaget». Det förra af dessa anslag afser understödjande medelst statsbidrag utan återbetalningsskyldighet af myrutedikningar och vattenaftappningar inom Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län, vare sig ändamålet med företaget är uppodling af till åker eller äng lämplig jord eller minskning af frostländighet. Det senare anslaget afser däremot understödjande medelst statsbidrag utan återbetalningsskyldighet af sådana myrutedikningar och vattenaftappningar inom öfriga delen af riket, hvilkas ändamål är att minska frostländigheten. Förstnämnda anslag har utgått för år 1907 med ett belopp af 500,000 kronor, för åren 1908—1911 med 700,000 kronor och för år 1912 med ett till 800,000 kronor förhöjdt belopp. Det senare anslagets belopp har till och med år 1911

utgjort 200,000 kronor men sänktes för år 1912 till 150,000 kronor. För erhållande och tillgodonjutande af statsbidrag från ifrågavarande båda anslag hafva af Riksdagen godkänts vissa af Kungl. Maj:t föreslagna allmänna villkor och bestämmelser, och äro kungörelser härom utfärdade den 22 juni 1906 och den 18 juni 1910. (Sv. förf.-saml. nr 58 år 1906 och nr 83 år 1910.)

Bestämmelserna innehålla bland annat, att »för hvarje företag måste plan till arbetets utförande jämte beräkning öfver därmed förenade kostnader vara uppgjord och hafva vunnit Kungl. Maj:ts nådiga fastställelse». — — — »Statsbidrag må af Kungl. Maj:t bestämmas till högst hälften af såväl den enligt fastställda arbetsplanen beräknade kostnaden för vattenafledning och afdikningen som ock den af landbruksstyrelsen efter vederbörlig granskning godkända undersöknings- och förrättningskostnad, sökande fått vidkännas i anledning af arbetsplanens upprättande, dock att anslag icke må beviljas till afdikning af redan odlad jord.» — — — — »Alla med statsbidrag utförda arbeten skola af den eller dem, som sådant understöd bekommit, underhållas, intill dess sådan underhållsskyldighet kan varda andra i laga ordning ålagd eller vederbörande från underhållsskyldigheten befriats.» — — —

Vidare har Riksdagen, i anledning af inom Riksdagen väckt motion, för år 1912 ställt till Kungl. Maj:ts förfogande ett anslag af 300,000 kronor, under benämning »allmänna afdikningsanslaget», till understöd-
Allmänna
afdiknings-
anslaget.
jande medelst statsbidrag utan återbetalningsskyldighet af myrutdikningar och vattenaftappningar inom andra delar af riket än de fyra norrländska länen, vare sig ändamålet, med arbetsföretaget är uppodling af till åker eller äng lämplig jord eller minskning af frostländighet för närliggande bygd, äfvensom för bidrags erhållande uppställt samma villkor, som nu gälla rörande norrländska afdikningsanslaget. Kungörelse härom har af Kungl. Maj:t utfärdats den 22 juni 1911. (Sv. förf.-saml. nr 64.)

I framställning till Kungl. Maj:t den 28 november 1911 angående beredande af medel för afdikningar under år 1913 hafva väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och landbruksstyrelsen anfört att anspråken på bidrag från norrländska afdikningsanslaget fortfarande visa en stark stegring, såsom framgår af följande tablå för de senaste 6 åren öfver hos väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och landbruksstyrelsen inneliggande ansökningar om bidrag å beräknadt belopp från detta anslag:

den 1 oktober 1906	för	397	företag	å	2,093,700	kronor
» 1 »	1907	»	474	»	»	2,675,100 »
» 1 »	1908	»	575	»	»	3,010,000 »
» 1 »	1909	»	708	»	»	3,787,600 »
» 1 »	1910	»	866	»	»	4,306,750 »
» 1 »	1911	»	987	»	»	4,887,300 »

Såsom af denna tablå framginge, syntes intresset för utförande af sådana afdikningsföretag, som nämnda anslag afser, vara så stort, att anspråken på detsamma icke tillnärmelsevis kunde tillgodoses med nuvarande anslagsbelopp.

Den med anledning af framställning från ämbetsverken af Kungl. Maj:t hos 1911 års Riksdag föreslagna utvägen att minska årsanslagets otillräcklighet genom att bidraget till hvarje anslagssökande sänktes från hälften till en tredjedel af den beräknade kostnaden hade icke vunnit Riksdagens gillande.

För att i större mån än hittills varit möjligt kunna tillmötesgå krafven på bidrag från detta anslag, hvilka kraf ämbetsverken icke hade anledning tro komme att minskas, återstode sålunda endast den utvägen att höja anslaget; och syntes det ämbetsverken oundgängligen nödvändigt, att detta anslag nu måtte ökas med 200,000 kronor eller till 1,000,000 kronor.

Med stöd af den erfarenhet, som vunnits beträffande norrländska afdikningsanslaget, ansåge ämbetsverken, att krafven på bidrag från *allmänna afdikningsanslaget* å 300,000 kronor, för hvilket samma villkor gällde som för det norrländska afdikningsanslaget, komme att blifva så stora, att de icke kunde tillfredsställas med mindre än att ändring i villkoren för åtnjutande af bidrag från detsamma vidtoges. Då emellertid Riksdagen under nästlidet år bestämt dessa villkor, funne ämbetsverken sig icke för närvarande böra föreslå någon ändring i desamma.

Allmänna frostminskningsanslaget å 150,000 kronor hade däremot under de senare åren rönt ringa efterfrågan och komme under år 1911 sannolikt hela det i anspråk tagna beloppet att uppgå till endast omkring 75,000 kronor.

De områden detta anslag afsåge vore desamma som allmänna afdikningsanslagets eller samtliga län med undantag för de fyra norrländska och villkoren för åtnjutande af bidrag från båda anslagen vore lika, med undantag af att genom allmänna afdikningsanslaget möjlighet beredts att erhålla anslag jämväl till utdikning af för uppodling lämplig jord. Med hänsyn till den vunna erfarenheten om allmänna frostminskningsanslagets

ringa användning syntes det ämbetsverken, att man med säkerhet kunde förutse, att i och med inrättandet af det allmänna afdikningsanslaget, där villkoren med afseende på användningen vore gynnsammare, anspråken på bidrag från allmänna frostminskningsanslaget framdeles komme att ytterligare minskas.

Ämbetsverken hölle därför före, att dessa båda anslag borde sammanslås till ett »allmänt afdikningsanslag» å 450,000 kronor, från hvilket bidrag borde utgå på samma villkor som de för närvarande för sistnämnda anslag gällande. Därigenom komme att beredas större möjlighet att utan direkt höjning i allmänna afdikningsanslaget kunna tillmötesgå krafven å detta anslag.

Sammanlagda föreslagna beloppet för nämnda båda anslag skulle sålunda blifva 1,450,000 kronor.

I sitt yttrande till statsrådsprotokollet anförde departementschefen, att han i fråga om det sammanlagda belopp, som bör för ändamålet äskas af Riksdagen, vore ense med ämbetsverken. Däremot föreslog han vissa ändringar i villkoren. Beträffande norrländska afdikningsanslaget föreslogs, att bidrag från detta anslag och på samma villkor, som gällt för de fyra norrländska länen, må få utgå äfven till Gäfleborgs och Kopparbergs län. I samband därmed borde norrländska afdikningsanslaget ökas med så stort belopp, som de båda öfverflyttade länen kunde antagas komma att taga i anspråk (föreslaget 100,000 kronor, hvilka skulle tagas från det allmänna frostminskningsanslaget), hvarjämte skulle föreskrifvas att dessa båda län under viss tid, förslagsvis högst tre år, skulle äga företrädesrätt vid utbekommande af anslag till sammanlagdt högst det belopp, hvarmed anslaget sålunda med anledning af öfverflyttningen ytterligare ökats.

I fråga om allmänna afdikningsanslaget föreslogs, att anslag därifrån må utgå med en tredjedel i stället för med den nu medgifna hälften af den för företaget beräknade kostnaden.

Inom vissa delar af mellersta och södra Sverige finnes emellertid, yttrar departementschefen vidare, icke odlingsvärda sankmarker, hvilkas afdikning från flera synpunkter måste anses önskvärd. En afdikning af dem torde dock endast i sällsynta undantagsfall kunna äga rum, om statsbidrag icke kan erhållas till högre belopp än en tredjedel af den beräknade kostnaden. Af det nu utgående allmänna frostminskningsanslaget, 150,000 kronor, har jag redan föreslagit, att 100,000 kronor måtte öfverflyttas till nordländska afdikningsanslaget. Återstående 50,000 kronor synas mig lämpligen böra läggas till allmänna afdikningsanslaget, som sålunda skulle komma att uppgå till 350,000 kronor, därvid samtidigt på

grund af det nu anförda synes mig böra föreskrifvas, att bidrag till högst nyssnämnda belopp, 50,000 kronor, skola få på de för allmänna frostminskningsanslaget nu gällande villkoren anvisas till sådana vattenafledningsföretag, som hittills kunnat komma i åtnjutande af bidrag från detta anslag. Nämnda belopp kan visserligen förefalla väl lågt, då som bekant icke odlingsvärda mossmarker af stor omfattning förekomma, hvilkas torrläggning bör från statsmakternas sida underlättas. Anslag till torrläggning af större sådana, därest detta kommer i fråga, torde lämpligen kunna göras till föremål för särskild pröfning och, om torrläggningen därvid visar sig vara till allmänt gagn, synes mig särskildt anslag för ändamålet böra äskas.

Jordbruksutskottet, som i samband med den kungl. propositionen behandlade tvenne i Första kammaren väckta motioner afseende ändring i Kungl. Maj:ts förslag, hemställde

I) att Riksdagen må på extra stat för år 1913 ställa till Kungl. Maj:ts förfogande, under benämning *norrländska afdikningsanslaget*, till understödjande medelst statsbidrag utan återbetalningsskyldighet af myrutdikningar och vattenaftappningar inom Norrland och Dalarne, vare sig ändamålet med arbetsföretaget är uppodling af till åker eller äng lämplig jord eller minskning af frostländighet för närliggande bygd, ett belopp af 1,100,000 kronor, med företrädesrätt för sökande från Gäfleborgs län och Dalarne att af detta belopp erhålla bidrag till högst 100,000 kronor;

II) att Riksdagen, i anledning af Kungl. Maj:ts förevarande framställning och herr Roos omförmälda motion nr 55, må på extra stat för år 1913 ställa till Kungl. Maj:ts förfogande under benämning *allmänna afdikningsanslaget* till understödjande medelst statsbidrag utan återbetalningsskyldighet af myrutdikningar och vattenaftappningar inom andra delar af riket än Norrland och Dalarne, vare sig ändamålet med arbetsföretaget är uppodling af till åker eller äng lämplig jord eller minskning af frostländighet för närliggande bygd, ett belopp af 450,000 kronor, däraf högst 150,000 kronor må utgå till afdikning af sådan mark, hvars torrläggning afser endast minskning af frostländighet för närliggande bygd; samt

III) att Riksdagen i anledning af Kungl. Maj:ts förevarande framställning och herr Roos förenämnda motion, nr 56, må besluta sådana ändringar i villkoren för erhållande och tillgodonjutande af statsbidrag från

a) *allmänna afdikningsanslaget*, att bidraget för hvarje företag må bestämmas till högst en tredjedel af beräknade kostnaden för afdikning af till åker eller äng lämplig jord samt till högst hälften af samma kostnad för afdikning af sådan mark, hvars torrläggning afser endast minskning af frostländighet för närliggande bygd, äfvensom

b) såväl *norrländska* som *allmänna afdikningsanslagen*, att den omständigheten icke må utgöra hinder för bidrag, att för samma företag som bidraget afser åtnjutes lån ur odlingslånefonden.

Hvad jordbruksutskottet yrkat, blef af Riksdagen bifallet.

Förutom de direkta afdikningsanslag, för hvilka ofvan redogjorts, förefinnas tvenne fonder, som i detta sammanhang torde böra omnämnas, nämligen odlingslånefonden och norrländska nyodlingsfonden.

Beträffande odlingslånefonden har Riksdagen tid efter annan, senast i skrifvelse den 26 maj 1908 för åren 1909—1913, medgifvit, att till denna fond tinge årligen ej mindre ingå de till statskontoret inflytande annuiteter å odlingslån, än äfven af riksgäldskontoret, i mån af behof och uppå rekvisition af Kungl. Maj:t, öfverlämnas medel till så stort belopp, som jämte de till fonden ingående annuiteter kunde erfordras till fyllande af högst en miljon kronor årligen. Riksgäldskontoret skulle af fondens medel erhålla godtgörelse för den ränteutgift, som genom lånemedlens öfverlämnande till fonden för riksgäldskontoret förorsakades.

*Odlings-
lånefonden.*

Då emellertid efter den genom Kungl. Maj:ts beslut den 30 december 1910 genomförda budgetomläggningen nödig kapitalökning för ifrågavarande fond för framtiden skulle anvisas såsom anslag å riksstaten, har Riksdagen på Kungl. Maj:ts hemställan för år 1912 anvisat ett belopp af 524,000 kronor, hvarjämte Kungl. Maj:t i proposition till innevarande Riksdag föreslagit, att till kapitalökning af odlingslånefonden för år 1913 måtte anvisas ett anslag af 485,000 kronor.

Bestämmelserna för erhållande af lån från odlingslånefonden (kungl. kungörelse den 14 juni 1901) innehålla bland annat: »För hvarje företag, till hvilket lån från odlingslånefonden sökes, skall fullständig, af utredning angående jordens naturliga beskaffenhet och större eller mindre lämplighet för odling samt uppskattning af beräknadt jordförbättringsvärde åtföljd plan till arbetets utförande jämte beräkning öfver de såväl med vattenafledningen och afdikningen som ock med odlingen, där sådan förekommer, förenade kostnader vara af sakkunnig person uppgjord och underställas Kungl. Maj:ts pröfning». — — — »Lånet kan af Kungl. Maj:t bestämmas till hela det belopp, hvartill, enligt den fastställda arbetsplanen, kostnaden för vattenafledningen och afdikningen beräknas komma att uppgå, dock med iakttagande, dels att kostnaden för s. k. tegdikning eller täckdikning härvid ej må inräknas, dels ock att lånet ej må öfverstiga sjuttio procent af det jordförbättringsvärde, som väg- och vattenbyggnadsstyrelsen samt landtbruksstyrelsen anse sig kunna vitsorda; skolande läntagaren genom kontant tillskott, materialier eller annat bidrag bestrida hvad till hela odlingsföretagets fullbordande kan erfordras utöfver det lämnade låne-

bidraget.» — — — »Alla med låneunderstöd från fonden utförda arbeten skola, så länge någon del af lånet återstår ogulden, vederbörligen underhållas af den eller dem det åligger. Å den af Kungl. Maj:t bestämda lånesumman beräknas de första tre åren icke någon ränta. Under näst därpå följande tre år erlägges icke någon ränta eller kapitalafbetalning å lånet, men för dessa tre år beräknas å lyftade belopp tre och sex tiondedels procent årlig ränta, hvilken vid tidsperiodens slut lägges till den beviljade lånesumman. Å det sålunda uppkommande beloppet erlägges från och med sjunde året efter första lyftningsdagen, till dess lånet blifvit slutbetaldt, en annuitet af sex procent, däraf såsom ränta räknas tre och sex tiondedels procent å det oguldna kapitalbeloppet.» — — — — —

Norrländska
nyodlings-
fonden.

I anledning af Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning beslöt 1906 års Riksdag inrättandet af en särskild fond å 300,000 kronor för befrämjande af uppodling af jord i Norrland och Dalarna, från hvilken fond, i mån af tillgång, lån finge tilldelas landsting eller hushållnings-sällskap, som förklarar sig villigt att utlämna låneunderstöd till mindre jordbrukare för uppodling af till åker lämplig mark. I sammanhang härmed godkände Riksdagen vissa allmänna villkor och bestämmelser för erhållande och tillgodonjutande af lån ur fonden samt bemyndigade riksgäldskontoret att för ändamålet under år 1907 i mån af behof tillhandahålla statskontoret ett belopp af högst 100,000 kronor. Riksdagen medgaf tillika, att inflytande räntor å de från fonden utlämnade lån finge ingå till fonden för att tillsammans med fondens öfriga tillgångar användas för det med fonden afsedda ändamål. Fonden skulle förvaltas af statskontoret och ej vara skyldig att till riksgäldskontoret erlägga någon ränta.

Sedermera har 1907 års Riksdag på framställning af Kungl. Maj:t bemyndigat riksgäldskontoret att under år 1908 i mån af behof tillhandahålla statskontoret ett belopp af högst 100,000 kronor att tillföras ifråga-varande fond.

Då det emellertid visade sig behöfligt, att fondens tillgångar ökades, har 1908 års Riksdag bemyndigat riksgäldskontoret att, i mån af behof, tillhandahålla statskontoret under år 1908 ett belopp af högst 100,000 kronor utöfver redan bestämda högst 100,000 kronor samt under år 1909 ett belopp af högst 300,000 kronor att tillföras nämnda fond.

Härefter har Riksdagen bemyndigat riksgäldskontoret att under ett hvar af åren 1910 och 1911 i mån af behof tillhandahålla statskontoret medel att tillföras omförmälda fond till så stort belopp, som funnes erforderligt för att tillsammans med till fonden inflytande annuiteter å utlämnade lån och andra fonden tillhöriga medel tillgodose ett lånebehof af 300,000 kronor för hvardera året.

Under hänvisning till de förändrade grunder för uppställning af riksstaten, hvilka skulle tillämpas från och med år 1912 och enligt hvilka nödig kapitalökning för norrländska nyodlingsfonden för framtiden skulle anvisas såsom anslag å riksstaten, föreslog Kungl. Maj:t i proposition den 24 mars 1911, för möjliggörande af en utlåning från fonden jämväl under år 1912 af 300,000 kronor, att Riksdagen måtte till ökning af norrländska nyodlingsfondens kapital för innevarande år anvisa ett anslag af 210,000 kronor att utgå af lånemedel, och har Riksdagen bifallit denna framställning.

För tillgodoseende äfven under år 1913 af ett lånebehof af 300,000 kronor har Kungl. Maj:t i proposition till innevarande Riksdag föreslagit att till ökning af norrländska nyodlingsfondens kapital för år 1913 måtte anvisas ett anslag af 172,000 kronor.

Bestämmelserna för erhållande af lån från norrländska nyodlingsfonden (kungl. kungörelse den 22 juni 1906) innehålla bland annat, att från nämnda fond, som afser befrämjande af uppodling af jord i Norrland och Dalarne, finge lån tilldelas landsting eller hushållningssällskap, som förklarar sig villigt att utlämna låneunderstöd till mindre jordbrukare för uppodling af till åker lämplig mark, och skall framställningen om erhållande af dylikt lån jämväl innehålla uppgift å de odlingsföretag, för hvilka låneunderstöd blifvit hos hushållningssällskapet eller landstinget sökta samt belopp och lånetid för hvarje särskildt låneunderstöd. »Från fonden beviljadt lån skall återbetalas inom högst tio år med lika kapitalbelopp hvarje år jämte upplupen ränta.» — — — »För hushållningssällskap eller landsting beviljadt lån från fonden åtnjutes räntefrihet första året, under hvilket lånet innehafves, men därefter erlägges tre procent årlig ränta å oguldet kapitalbelopp, dock med skyldighet för hushållningssällskap eller landsting att, därest förfallet kapitalbelopp icke inom föreskrifven tid inbetalas, å det förfallna beloppet erlägga sex procent årlig ränta från förfalldagen, till dess inbetalning sker. De, som af hushållningssällskap eller landsting erhållit låneunderstöd, skola åtnjuta enahanda räntefrihet, som nyss är stadgad, och må af dem icke fordras högre ränta, än i detta moment bestämts.

Låneunderstöd, som af hushållningssällskap eller landsting meddelas, må utgöra högst 500 kronor och under inga förhållanden uppgå till mer än hälften af den uppskattade odlingskostnaden.

Vid beräkningen af denna kostnad upptagas såväl själfva odlingsarbetet som den erforderliga dikningen, för så vidt ej statsbidrag erhållits till densamma.» — — — — —

*Utskottets
yttrande.*

För att söka erhålla kännedom om, hvilken utbredning den i förevarande motion behandlade försumpningen uppnått i vårt land har utskottet hänvänt sig till Svenska mosskulturforeningen med begäran om foreningens yttrande rörande utbredningen af nämnda försumpning, hvad som är känt beträffande hastigheten i försumpningens fortgående samt det yttrande öfver motionärens framställning och hemställan, hvartill foreningen kan finna anledning. På denna anhållan har ingått det yttrande, som återgifves i bilaga I.

Med anledning af att de redan utgående meliorationsanslagen på senare åren blifvit väsentligen förhöjda, har utskottet vidare anhållit om yttrande från väg- och vattenbyggnadsstyrelsen samt landtbruksstyrelsen, huruvida nämnda styrelser anse, att det ändamål, motionären vill uppnå, kan vinnas medelst användande af dessa anslag utan att de särskilda åtgärder vidtagas, som styrelserna förordade i ofvan refererade utlåtande den 14 maj 1906. Styrelserna hafva på denna anhållan afgifvit följande yttrande:

Till Riksdagens Andra kammares fjärde tillfälliga utskott.

I skrivelser till jordbruksdepartementet har Andra kammarens fjärde tillfälliga utskott, hvartill motionen nr 236 om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående åtgärder mot jordkulturens ödeläggelse genom försumpning remitterats för behandling, hemställt om yttrande dels af kungl. väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, huruvida efter de öknningar af meliorationsfonderna, som under senare åren ägt rum, några sådana företag, som af motionären åsyftas, blifvit igångsatta samt i annat fall, huruvida styrelsen anser sådana särskilda åtgärder vara erforderliga, som af styrelsen tillsammans med kungl. landtbruksstyrelsen förordades i underdånigt utlåtande den 14 maj 1906, dels ock af kungl. landtbruksstyrelsen, huruvida styrelsen anser de öknningar af meliorationsanslagen, som under senare åren ägt rum, vara af den omfattning och af sådan natur, att de möjliggöra ett effektivt inskridande mot jordkulturens ödeläggelse genom försumpning utan att de särskilda åtgärder vidtoges, som styrelsen tillsammans med väg- och vattenbyggnadsstyrelsen förordat i förberörda underdåniga utlåtande.

Enligt skrifvelse från chefen för kungl. jordbruksdepartementet den 11 nästlidne mars har Kungl. Maj:t samma dag anbefallt ämbetsverken att till eder inkomma med gemensamt yttrande i ärendet.

Till åtlydnad häraf få ämbetsverken anföra följande.

Uti motiveringen till motionen i fråga hänför motionären försumpningen till tvenne kategorier:

dels sådana, där bildningarna äro tjänliga till jordbrukskultur, och dels sådana, där man äfven efter genomförd torrläggning åtminstone icke på mansåldrar om ens någonsin kan vänta någon kultur, men som dock i sitt nu befintliga skick fortfarande växa ut och sprida sig.

Med anledning häraf har kungl. väg- och vattenbyggnadsstyrelsen upprättat bifogade tablå öfver större (> 500 har) frostminskningsföretag, hvartill statsanslag under åren 1906—1911 beviljats.

Samtliga i denna tablå upptagna företag torde enligt bestämmelserna för statsanslags beviljande väsentligen hafva till uppgift att minska frostländigheten för kringliggande bygd.

För det ojämförligen största antalet af dessa företag hafva dock vederbörande delägare särskildt intresse af markernas torrläggning på grund däraf, att jordmänen utgöres hufvudsakligen af jord, lämplig för odling. Dessa senare företag torde sålunda falla inom den af motionären omnämnda första kategorien eller »bildningar tjänliga för jordbrukskultur».

I ett mindre antal företag utaf de i tablån upptagna, nämligen nr 2, 4, 10, 15, 17 och 19 utgöres jordmänen åter hufvudsakligen af till odling mindre lämplig jordmån — oförmultnad mosstorf. Dessa mossar, till hvars utdikande statsanslag sålunda beviljats, äro dock belägna i jämförelsevis tätt bebyggda trakter med befolkning till stor del lifnärande sig af jordbruksskötsel, hvarför olägenheterna att hafva en »frosthärd» in på bygd med utsträckt jordbrukskultur torde vara mera påtagliga än för det fall, då mossbildningarna ligga mera afsides.

En bidragande orsak till att en del afdikningar kommit till stånd torde för närvarande därjämte, särskildt för de norra delarna af landet, vara de genom företagens utförande yppade nya arbetstillfällena.

Tillkomsten af dessa senare företag torde således kunna förklaras på grund af ofvan framhållna särskilda förhållanden.

Af den utredning, som af kungl. väg- och vattenbyggnadsstyrelsen samt kungl. landtbruksstyrelsen med anledning af nådiga remissen den 18 maj 1900 rörande inom landet förekommande mossar eller myrar af viss utsträckning och beskaffenhet (= Komosse i Jönköpings och Älfsborgs län) framgår emellertid, att det inom landet finnes vidsträckta myrar, hvilka, om de ej äro jämförliga med omnämnda Komosse, likväl göra stor skada för bygden, där de äro belägna, och hvilkas afdikning äfven med anlitande af för närvarande förefintliga möjligheter till statshjälp icke kunna genom den enskilda företagsamheten (annat än i undantagsfall, som ofvan framhållits) åstadkommas, hufvudsakligen till följd däraf, att

den enskilda icke däraf kan draga den ekonomiska fördel, att det för honom kan anses lönande att inlåta sig på företaget eller då detta skulle kräfvä så stor kapitaltillgång, att densamma ej kan af den enskilde åstadkommas.

Uti en samma utredning bilagd promemoria finnes en del större ej utdikade mossar och myrar i olika delar af riket beskrifna. Af dessa torde emellertid ingen blifvit med statsanslag för utdikningen understödd, sedan utredningen verkställdes.

Beträffande frågan, som omförmäles i utskottets förenämnda skrifvelse till jordbruksdepartementet, huruvida efter den ökning af meliorationsfonderna, som under senare åren ägt rum, några sådana större utdikningsföretag, som af motionären åsyftas, blifvit igångsatta, få ämbetsverken således med hänvisning till, hvad ofvan framhållits, anföra föijande.

Uti motionen uppdelas, såsom förut framhållits, de försumpade mossarna eller myrarna i tvenne kategorier:

1) sådana, där bildningarna äro tjänliga för jordbrukskultur och i följd häraf redan till stor utsträckning äro torrlagda och tagna till bruk, och

2) sådana, där man äfven efter genomförd torrläggning åtminstone icke på mansåldrar om ens någonsin kan vänta någon kultur, men som dock i sitt nu befintliga skick fortfarande växa ut och sprida sig.

Bildningar, tillhörande den första kategorien, torde allt framgent, med nuvarande bestämmelser för statsbidrags erhållande, i mån som jordbrukskulturen fortskrider i bygderna, oskadliggöras och kultiveras. Särskildt torde det nybildade allmänna afdikningsanslaget verksamt bidra till dylika frostspridande markers torrläggning i mellersta och södra Sverige. Af den bifogade tablån framgår, som stöd åt ofvanstående, att ett ej så ringa antal mossar eller myrar af betydande omfattning under de senare åren blifvit torrlagda.

Beträffande bildningar af den andra kategorien torde man endast under vissa förutsättningar, såsom exempelvis belägenheten intill i större utsträckning uppodlad bygd, och då ägoförhållandena och storleken i öfrigt äro sådana, att den enskilde af kostnaderna för utdikningen ej allt för mycket betungas, kunna vänta att dylika bildningar på enskild väg, med nuvarande bestämmelser för statsbidrags erhållande, blifva oskadliggjorda.

På grund af de ökningar, som under de senare åren ägt rum i anslagen för utdikning af frostförande marker, vore man möjligen frestad att antaga, att dessa fonder skulle möjliggöra ett effektivt inskridande mot jordkulturens ödeläggande genom försumpning. Af det föregående

torde emellertid framgå, att hvarken den ökning, som skett, eller ytterligare ökning af fonderna i och för sig torde möjliggöra ett sådant inskridande, då det gäller mossbildningar af den omfattning samt med den för jordbrukskultur ogynnsamma beskaffenhet, som ofvan framhållits.

Med stöd häraf och hvad i ärendet tidigare anförts i kungl. väg- och vattenbyggnadsstyrelsens samt kungl. landbruksstyrelsens underdåniga skrifvelse den 14 maj 1906, torde för mossbildningar af denna ogynnsamma beskaffenhet enligt kungl. väg- och vattenbyggnadsstyrelsens åsikt för hvarje särskildt fall förslag böra upprättas samt utredning verkställas i fråga om de särskilda åtgärder, som i hvarje sådant fall böra af staten vidtagas.

Då anslag från meliorationsanslagen förutsätta afsevärda bidrag från de enskilda till företagens utförande, men i motionen afses sådana försumpningar, där man efter genomförd torrläggning åtminstone icke på mansåldrar om ens någonsin kan tänka någon kultur, men som dock i sitt nu befintliga skick fortfarande växa ut och sprida omkring sig den ödeläggelse, hvarom i motionen talas, anse ämbetsverken, att genom meliorationsanslagen, äfven med de ökning, som under senare åren ägt rum, ett effektivt inskridande mot den af motionären åsyftade försumpning icke kan åstadkommas.

Stockholm den 15 april 1912.

Kungl. väg- och vattenbyggnadsstyrelsen

FRIDOLF WIJNBLADH.

O. Z. Ekdahl.

Kungl. landbruksstyrelsen

Aug. Lyttkens.

Fredrik Egerström.

Af den förebragta utredningen har utskottet blifvit öfvertygad om att frågan om jordkulturens ödeläggelse genom försumpning är af allvarlig beskaffenhet. Det är icke nog med att själfva den försumpade arealen blir otjänlig till kultur, äfven den kringliggande jorden förminskas högst afsevärdt i värde genom sankmarkernas frostförande beskaffenhet. Som af den ofvan refererade utredningen framgår, hafva också så godt som samtliga länsstyrelser och hushållningssällskap tillstyrkt statsingripande i syfte att afdika de större mossarna.

Utredningen torde, enligt utskottets mening, med full tydlighet ådäggas, att redan med den omfattning markförsumpningen hittills erhållit (enligt järnkontorets ofvan återgifna yttrande kunde hela arealen af Sveriges mossar beräknas till 5,000,000 hektar, hvaraf 2,000,000 hektar an-

toges bestå af hvitmossar), tillräcklig anledning till ett allvarligt ingripande förefinnes. Dessutom är emellertid att märka, att försumpningen är stadd i raskt fortskridande, och att mossarna hastigt växa och tränga in på den skogbärande marken. I mosskulturföreningens yttrande angifves, att på 25 år bildats en hvitmossepåls af 62 cm. på förutvarande skogsmark, hvilket motsvarar nära 2,5 cm. årlig höjdtillväxt hos mossen. Då nu hvitmossarna bilda en näringsfattig, sur och syrefattig jordmån, är det gifvet, att föryngringen af skogen måste gå långsamt eller helt och hållet utebli. Trädplantorna kunna icke hålla stånd mot de häftigt växande mossorna. Genom vissa anatomiska egendomligheter kvarhålla dessa äfven betydande mängder vatten, alldeles som svampar. Hafva de en gång fatt en mark i besittning, försvinna de därför endast med svårighet, om icke torrläggningsåtgärder vidtagas.

Mot en dylik sig alltjämt utbredande försumpning af skogsmarken äro tydligen effektiva försvarsåtgärder i hög grad af behovet påkallade.

Härtill kommer som ett ytterligare starkt skäl för vidtagande af dylika åtgärder, att genom ett energiskt ingripande stora ekonomiska fördelar både för det allmänna och för enskilda äro att vinna.

I ofvan återgifna utlåtande af väg- och vattenbyggnadsstyrelsen samt landtbruksstyrelsen den 14 maj 1906 anföres, att, ehuru det icke kunde med siffror beräknas, huru stora fördelar för landet en sådan i stor omfattning bedrifven afdikning kunde medföra, syntes det utan öfverdrift kunna påstås, att sagda fördelar, om arbetet planmässigt och med omsorg bedrefves, vore ofantliga såväl i indirekt som i direkt afseende, såväl genom undanröjdande af skador som, om också först så småningom och i framtiden, genom jordbruk och industri. Sedan afdikningarna verkstälts, blefve det statens uppgift att söka för allmännyttiga ändamål tillgodogöra den afdikade marken, vare sig för odling af åkerbruksväxter eller skog eller för beredande af brännrot, torfkol, torfbriketter, torfströ m. m., allt viktiga ekonomiska intressen, som kunde varda af staten på detta sätt för framtiden tillgodosedda.

Af utredningen i ämnet framgår vidare, att nu befintliga afdikningsanslag och odlingslånefonder icke äro tillräckliga för vinnande af det ändamål, motionären afser. Samtliga dessa anslag och fonder afse underlättande af sådana företag, som inom en jämförelsevis nära liggande framtid kunna blifva direkt löande för den enskilde. I ofvan återgifna, till utskottet ingifna yttrande anföra väg- och vattenbyggnadsstyrelsen samt landtbruksstyrelsen att »genom meliorationsanslagen, äfven med de ökningar, som under senare åren ägt rum, ett effektivt inskridande mot den af motionären åsyftade försumpningen icke kan åstadkommas.»

Utskottet har den öfvertygelsen, att särskilda åtgärder böra af staten

vidtagas i motionens syfte. Därvid torde framför allt komma i fråga upp-tagande af stora afloppskanaler genom de af försumpningen mest hotade bygderna.

Beträffande sättet för statens ingripande kan utskottet ansluta sig till hvad i utlåtandet från väg- och vattenbyggnadsstyrelsen samt landtbruksstyrelsen den 14 maj 1906 anförts, och som ofvan återgifvits (s. 15—19).

Genom ett dylikt statsingripande på detta område kunde staten, samtidigt som den kraftigt befordrade ortens enskilda näringslif, möjligen äfven bereda sig själf ökad tillgång till bränntorf samt åstadkomma nya kronoparkskomplexer, i den mån de försumpade markerna kunna öfverföras till skogbärande.

Innan medel beredas för sådana åtgärder från statens sida mot den pågående markförsumpningen, är det emellertid önskligt, att en sakkunnig undersökning kommer till stånd rörande försumpningens omfattning och fortskridande, så att åtgärderna från början kunna inriktas på de punkter, där faran för framtiden är störst.

På grund af hvad ofvan anförts, får utskottet hemställa,

att Andra kammaren ville för sin del besluta, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning angående lämpliga åtgärder till förhindrande af jordkulturens fortgående ödeläggelse genom försumpning, företrädesvis å sådana trakter inom landet, där dessa försumpningar redan fått den utsträckning och omfattning, att enskildes krafter och förmåga att verksamt ingripa uppenbarligen äro otillräckliga, samt att Kungl. Maj:t därefter måtte för Riksdagen framlägga det förslag, hvartill denna utredning kan föranleda.

Stockholm den 7 maj 1912.

På utskottets vägnar:

W. BÄCKSTRÖM.

Till Riksdagens Andra kammarens fjärde tillfälliga utskott!

För ett par dagar sedan erhöilo vi oss tillsänd en skrifvelse från Andra kammarens fjärde tillfälliga utskott med begäran att, i anledning af herr P. M. Olssons i Blädinge motion angående åtgärder mot jordkulturens ödeläggande genom försumpning, snarast möjligt inkomma med yttrande rörande utbredningen af den i motionärens framställning berörda försumpningen, hvad som är känt beträffande hastigheten i försumpningens fortgående samt det yttrande öfver motionärens framställning och hemställan, hvartill svenska mosskulturföreningen kan finna anledning.

Som markförsumpningsfrågan sedan flere år tillbaka varit föremål för ganska omfattande undersökningar af föreningens botanister, hvilka också däröfver upprepade gånger i vår tidskrift publicerat för frågans utredning från vetenskaplig synpunkt värdefulla meddelanden, ha vi anmodat vår botanist och torfgeolog d:r E. Haglund att lämna en utredning härom, hvilken som bilaga vidfogas.

Som däraf framgår, är dylik markförsumpning ganska utbredd i vårt land och innebär till följd af den snabba tillväxten af de försumpande mossorna en stor fara för skogsväxten och äfven för andra kulturer.

Det är därför nödvändigt, att åtgärder vidtagas för att motverka denna markförsumpning, hvilken hindrar återväxten eller minskar afkastningen.

Då det för närvarande är svårt att få enskilda att nyplantera kalmarker, synes det bli ändå svårare att på frivillighetens väg få markägare att nedlägga de ofta rätt dryga kostnader torrläggning af sankta impedimenter kräfver.

Vi skulle därför vilja uttala önskvärdheten af en närmare utredning, i hvad mån staten härvidlag bör träda emellan.

Särskildt skulle vi vilja framhålla, att *skogsvårdsstyrelserna* finge medel, hvarigenom de sattes i stånd, icke blott att som nu i vissa fall gratis plantera eller beså vissa områden, utan äfven efter liknande grunder torrlägga marker, hvilka utgöra en hotande fara för skogsmarkens bördighet.

Likaledes borde man tillse, att silvatten från kalhuggna marker på lämpligt sätt afledes, så att det icke försumpar nedanför liggande skogbärande marker.

Slutligen få vi påpeka nödvändigheten af, att sådana åtgärder vidtagas, att den verkställda dikningen hålles vid stånd, på det att verkligen den därmed afsedda nyttan äfven för framtiden må bibehållas.

Jönköping den 15 mars 1912.

För Svenska Mosskulturföreningen

Fredr. Pettersson

ordförande.

H. v. Feilitzen.

Bil. 1, B.

Till svenska mosskulturföreningens styrelse!

Härmed får jag med ledning af våra fältundersökningar vördsamt öfverlämna svar å de spörsmål Riksdagens Andra kammarens fjärde tillfälliga utskott riktat till svenska mosskulturföreningen.

Försumpning äger rum, då på grund af ändrade fuktighetsförhållanden sumpväxter invandra å förutvarande fastmark. Orsakerna härtill kunna vara mångahanda, t. ex. transgredierande större mossar, igenväxning af aflopp, uppdämning etc.

De invandrande växterna äro mest *hvitmossar*, hvilka trifvas bäst å fuktig, näringsfattig jordmån. Det är därför i skogsdistrikten inom våra mera näringsfattiga trakter, som vi hafva att vänta de svåraste försumpningarna.

Våra undersökningar bekräfta till fullo herr riksdagsman Olssons i Blädinge ut-sago rörande tillståndet inom vissa delar af sydvästra Sverige.

I Värmland hafva *Tolf* och undertecknad funnit stora försumpade områden å högplatåerna mellan älfdalarna.

I öfre Dalarnas skogsdistrikt är företeelsen mycket allmän och svårartad. Sålunda anslog *Tolf* i sin betydelsefulla undersökning af skogsförsumpningen i Älfdalens kronopark 1897, den försumpade skogsarealen då till i medeltal 22 %, fläckvis upp till 40 % af hela arealen. Liknande stora försumpningar träffas äfven utefter Orsa—Svegbanan.

I Norrland äro som bekant försumpningarna oerhörda. I de nordligaste länen beräknas procenttalet ställvis uppgå till minst 40 %. Det är sålunda ofantliga, för skogsbörd lämpliga marker, som här mer eller mindre ödeläggas.

Den skada, hvitmossorna tillfoga skogsmarken, beror mycket på den snabbhet hvarmed de tillväxa och därvid undertrycka förnygring af skogen.

Den årliga höjdtillväxten hos hvitmossorna är något olika hos olika arter. En del tillväxa 1 cm. årligen, andra flerdubbelt mera. Tyska författare ha funnit ett medeltal af 2,23 cm. pr år. Från Finland föreligga mätningar, hvilka visa en årlig tillväxt af ända till 6,6 cm. På 25 år har hos oss bildats en hvitmosspäls af 62 cm. på förutvarande skogsmark. Detta motsvarar nära 2,5 cm. årlig tillväxt.

Då nu hvitmossorna bilda en näringsfattig, sur och syrefattig jordmån, är det gifvet, att förnygringen måste gå långsamt eller helt och hållet utebli. Trädplantorna kunna icke hålla stånd mot de häftigt växande mossorna. Genom vis-a anatomiska egendomligheter kvarhålla dessa äfven betydande mängder vatten, alldeles som svampar. Hafva de en gång fått en mark i besittning, försvinna de därför endast med svårighet, om icke torrläggningsåtgärder vidtagas.

Hos äldre träd visar sig försumpningens inverkan däri, att årstillväxten minskas och träden föra en tynande tillvaro eller så småningom dö ut.

En mycket vanlig, ehuru föga beaktad orsak till försumpning är den ökade vattentillförsel marken får genom skogarnas partiella försvinnande i följd af skogsafverkning. Skogarna äro nämligen stora vattenförbrukare. Ur marken hämta de sitt i vatten lösta behof af kväfve och mineralämnen. Sedan dessa upptagits, utsläppes öfverflödigt vatten genom bladens klyföppningar. Man har funnit, att träden på så

vis beröfva marken 1,2—2,2 miljoner kg. vatten per hektar, motsvarande en vattenpelare af 120—220 mm.

I kronorna uppsamla de likaledes mycket af nederbörden, som direkt afundstar i luften igen. *Hamberg* har funnit, att dessa vattenmängder växla under olika årstider mellan 70—68 % sommartid och 60—47 % under vintern af hela nederbörden. Man kan således anslå den regnmängd skogen hindrar att kvarblifva i marken till minst 400 mm. I följd häraf stiger grundvattnet efter skogsafverkuingen rätt betydligt, hvarvid invasion af hvitmossor lätt äger rum. På sluttande marker rinner den ökade vattenmängden per ytenhet lätt af, men söker sig i så fall ned till lägre ligande platser, hvilka få öfverskott af stagnerande vatten, hvarvid försumpning ofta inträffar.

Då hvitmossorna växa mycket fort och lätt utbreda sig på fuktig, näringsfattig mark, är det ingalunda sällsynt, att tufvorna på få år fördubblats i storlek och nya alltjämt bildats.

Kungl. Väg- och Vattenbyggnadsstyrelsens P. M. den 15 april 1912
Tablå öfver större (> 500 har) frostminskningsföretag,

Nr.	År, då anslag be- viljades.	Län.	Socken.	Företagets namn.	Areal af torr lagd mosse- myr och dyl., har.
1	1906	Jämtlands	Gåxsjö	Utdikning af frostförande myrmarker, tillhörande Gåxsjö by	605.80
2	»	Väster- bottens	Lycksele	Utdikning af frostförande marker inom Gran- träsk by.....	920.04
3	1907	Jämtlands	Föllinge	Utdikning af frostförande myrmarker, tillhörande Ottsjöns by.....	569.53
4	»	Norrbottens	Arvidsjaur	Utdikning af vattenskadade och frostförande marker inom byn Baktsjaur	620.08
5	»	Jämtlands	Föllinge	Utdikning af frostförande marker, tillhörande Forsåsens by.....	534.68
6	»	»	Gåxsjö	Utdikning af frostförande marker, tillhörande Kakuåsens by	654.07
7	1908	»	Hallens	Utdikning af frostförande marker, tillhörande Åhus och Böle byar	580.90
8	»	»	Mattmars	Utdikning af frostförande marker, tillhörande Nygårds, Bye, Krokoms, Norrgårds och Ugårds byar	509.70
9	»	Norrbottens	Neder Luleå	Utdikning af frostförande marker, tillhörande Ängesbyn.....	617.40
10	»	»	Älfsby	Utdikning af frostförande marker, tillhörande byarna Visträsk, Vistbacka, Vistheden, Muskus, Timfors och Brattfors	1,038.71

Det synes därför vara en naturlig åtgärd, att man vid arbetet på skogens återväxt icke blott sörjer för förnygring, utan äfven tillser, att den afrinnande, ökade vattenmängden på lämpligt sätt afledes, så att den icke silar ned öfver nedanför ligande skogsmarker och försumpar dessa.

Dylika skogsarbeten kunna ofta göras mycket billigt, i det man genom grunda diken endast behöfver afleda stagnerande ytvatten. Å bättre, vackert skogbeväxt torfjord ha vi vid våra undersökningar ofta funnit grundvattnet ligga endast 2—3 dm. under ytan. Är ytvattnet borta, så visar sig ett slutet skogsbestånd å torfjord mycket väl kunna undertrycka hvitmosvegetationen. Först när beståndet utglesnar, kommer faran.

Aro försumpningarna af äldre datum, måste emellertid en kraftig torrläggning vidtagas och då af så pass dyrbar natur, att den enskilde icke går ut därmed. Den hastighet, hvarmed hvitmosorna tillväxa å passande jordmån, nödvändiggör att deras framfart fortast möjligt stäffas.

Jönköping den 14 mars 1912.

E. Haglund.

Bil. 2.

angående åtgärder mot jordkulturens ödeläggande genom försumpning.
hvertill statsanslag under åren 1906—1911 beviljats.

Nr.	Beräknad kostnad för frostl. minskande.	Kostnad per har ca kr.	Anmärkingar.
1	28,375.—	47	<i>Dylager: 0,3 till öfver 3 m. djupt på botten af lerblandadt grus, starkt insprängdt med skärf och stycken af kalksten m. fl. bergarter; godartad beskaffenhet.</i>
2	85,307.—	93	<i>Oförmultnad mosstorf: 0,4 till öfver 4 m. djup på botten af sten och grus — mindre lämplig till odling. —</i>
3	34,970.—	61	<i>Dylager: 0,3 till mer än 2 m. djupt, hvilande på en alf, bestående af lerblandadt grus starkt insprängdt med skärf af kalksten och andra bergarter godartad beskaffenhet.</i>
4	62,980.—	100	<i>Hufvudsakligen oförmultnad mosstorf med ett medeldjup af 2,5 m. på sand- och grusbotten — 322,92 har, samt sjöbotten: gyttjelager: 0,5 till 3,5 m. djupt på lera, sten och grus — 297,16 har.</i>
5	23,068.65	43	<i>Dylager: i allmänhet ringa, högst 2 m. djup på stenblandadt grus; i ytan ett tunnt lager af torf — starr.</i>
6	31,300.—	48	<i>Dylager: 0,3 till öfver 2 m. på lerblandadt grus, starkt insprängdt med kalkstensskärf och andra bergarter; delvis lämplig för odling, delvis för gräs eller skogskultur.</i>
7	34,000.—	59	<i>Hufvudsakligen dels väl förmultnad dyjord af växlande djup och dels oförmultnad kvätmossa 0,5—1,5 m. på lerblandadt grus och sten.</i>
8	35,022.—	69	<i>Antingen dyjord: 0,3 till öfver 2,0 m. djup på botten af lerblandadt grus och sten; godartad-; eller ock 0,3—0,6 m. mosstorf på sand och grus.</i>
9	26,258.—	43	<i>Hufvudsakligen grund från 0,5 till högst 1,5 m. djup mosstorf på botten af sandblandad lera (jäslera i allmänhet).</i>
10	77,300.—	74	<i>Hufvudsakligen oförmultnad mosstorf af från 0,3 till öfver 2 m. djup, hvilande på botten af delvis stenbunden lera eller grus.</i>

Nr.	År, då anslag be- viljades.	Län.	Socken.	Företagets namn.	Areal af torr- lagd mosse, myr och dyl. har.
11	1908	Jämtlands	Hammerdals	Utdikning af frostförande marker, tillhörande Grenås by	1,217.00
12	»	»	Föllinge	Utdikning af frostförande marker inom Störåsens by	1,014.85
13	»	»	Ströms	Utdikning af frostförande marker, tillhörande byarna Öjaren och Kärrnäset	1,032.26
14	»	Norrbottnens	Neder Luleå	Utdikning af frostförande marker inom byn Ahlvik	589.38
15	»	Jönköpings	Gryteryds och Södra Hestra	Torrläggning af vattenskadade och frostförande marker inom Gryteryds och Södra Hestra socknar.....	662.92
16	1909	Jämtlands	Hammerdals	Utdikning af frostförande marker, tillhörande byarna Fagerdal och Gisselås.....	2,025.64
17	»	Västerbottens	Säfvar och Bygdeå	Utdikning af frostförande marker, tillhörande Palböle, Säfvar, Hedlunda, Sjöaröd, Nyböle, Sörbäck, Risträsk, Ösjön, Marielund, Grips-holm, Rönnäs, Skoberg, Granträsk, Tålsmark, Sunnanträsk, Östanträsk, Krängelbäck, Morbyn samt Kronan	2,591.88
18	»	Jämtlands	Hammerdals	Utdikning af frostförande marker, tillhörande Haxåsen och Hallviken.....	1,520.80
19	1910	Västerbottens	Lycksele och Vilhelmina	Utdikning af frostförande marker inom Norrviks by.....	1,506.80
20	»	Norrbottnens	Öfver Luleå	Utdikning af frostförande marker inom Brobyn	514.44
21	»	»	Piteå	» » » » » Jefre by	515.66
22	»	Jämtlands	Hammerdals	» » » myrmarker, tillhörande Sikås by	2,169.33
23	»	»	Lits	Utdikning af frostförande marker, tillhörande Nyby, Källåsen och Fjällandet... ..	878.57
24	»	Väster-norrlands	Burträsk	Utdikning af sank och frostförande marker inom Ljusvattnets och Bratfors byar samt hemmanen Klinten och Hedlunda.....	511.80
<i>Ansökningar om statsanslag till större frostminskningsföretag, hvilka af väg- och</i>					
V. V. Stns D. N. 25 ⁸⁰⁵ / ₁₂		Västerbottens	Lycksele	Utdikning af frostförande marker inom Vägsele by	2,094.83

Nr.	Beräknad kostnad för frostl. minskande.	Kostnad per har c:a kr.	Anmärkingar.
11	50,700.—	42	Hufvudsakligen af från 0,3 till öfver 2 m. djup <i>torf och mossdy</i> af växlande beskaffenhet, på botten af stenbotten och grusblandad lera (<i>hvitmossa i ringa utsträckning</i>).
12	43,600.—	43	Hufvudsakligen af från 0,3 till öfver 3 m. djup <i>dyjord</i> på botten af lerblandadt grus och sten; <i>godartad beskaffenhet</i> .
13	71,350.—	69	Hufvudsakligen af 0,3 till öfver 2 m. djupt <i>dyjordlager</i> på lerblandadt grus; <i>godartad beskaffenhet</i> .
14	67,600.—	115	Hufvudsakligen ett <i>tunt torflager på dyartad lera</i> af ungefär 2,5 m. mäktighet på fastare lera eller sten och grus. Å ett enstaka område är torflagrets mäktighet öfver 2,5 m.
15	40,060.—	60	<i>Största delen af till odling otjänlig mossmark.</i>
16	96,480.—	48	Hufvudsakligen ett från 0,5 till öfver 2 m. tjockt <i>dylager</i> på botten af stenblandadt grus och lera. <i>Ypperlig beskaffenhet, lämplig till odling.</i>
17	236,470.—	91	Hufvudsakligen <i>tämligen oförmultnad mosstorf</i> af från 0,3 till 5 m. djup, på botten af stenblandadt grus. <i>Mindre lämplig jordmån för odling.</i>
18	71,560.—	47	<i>Dylager: 0,3 till 2 m. djupt; af ypperlig beskaffenhet, lämplig till odling efter ytterligare torrläggning.</i>
19	135,000.—	90	<i>Oförmultnad mosstorf: 0,3 å 4,0 m. djup, 0,8 m. i medeltal, på sten- eller grusbotten. Mindre lämplig för odling.</i>
20	38,400.—	75	<i>Delvis grundt lager mosstorf på lös lera, delvis oförmultnad mosstorf öfver 2,5 m. tjockt lager på stenblandadt grus eller lera.</i>
21	37,060.04	72	<i>Moss- och starrtorf samt dy; djup 0,3 till öfver 3,0 m. på lera och sand samt delvis äfven sten och grus.</i>
22	98,613.—	45	<i>Såväl flera meter djup mosstorf som mera grund dy på grus och lera, som här och hvar är stenblandad; såväl hög- som lågmosse, båda af godartad beskaffenhet.</i>
23	72,198.70	82	<i>Torf och dy: djup varierande; starr och vitmossa; försumpningen hotar utbreda sig snabbt. I agronomiskt hänseende ganska godartad beskaffenhet.</i>
24	53,020.—	104	Hufvudsakligen <i>väl multnad starrtorf</i> på sandblandad lera.

vattenbyggnadsstyrelsen samt kungl. landtbruksstyrelsen ännu ej behandlats.

25 265,725.— 127 *Mosstorf af medeldjup 1,2 m., tämligen väl förmultnad; lämplig för odling.*

FRIDOLF WIJNBLADH.

O. Z. Ekdahl.